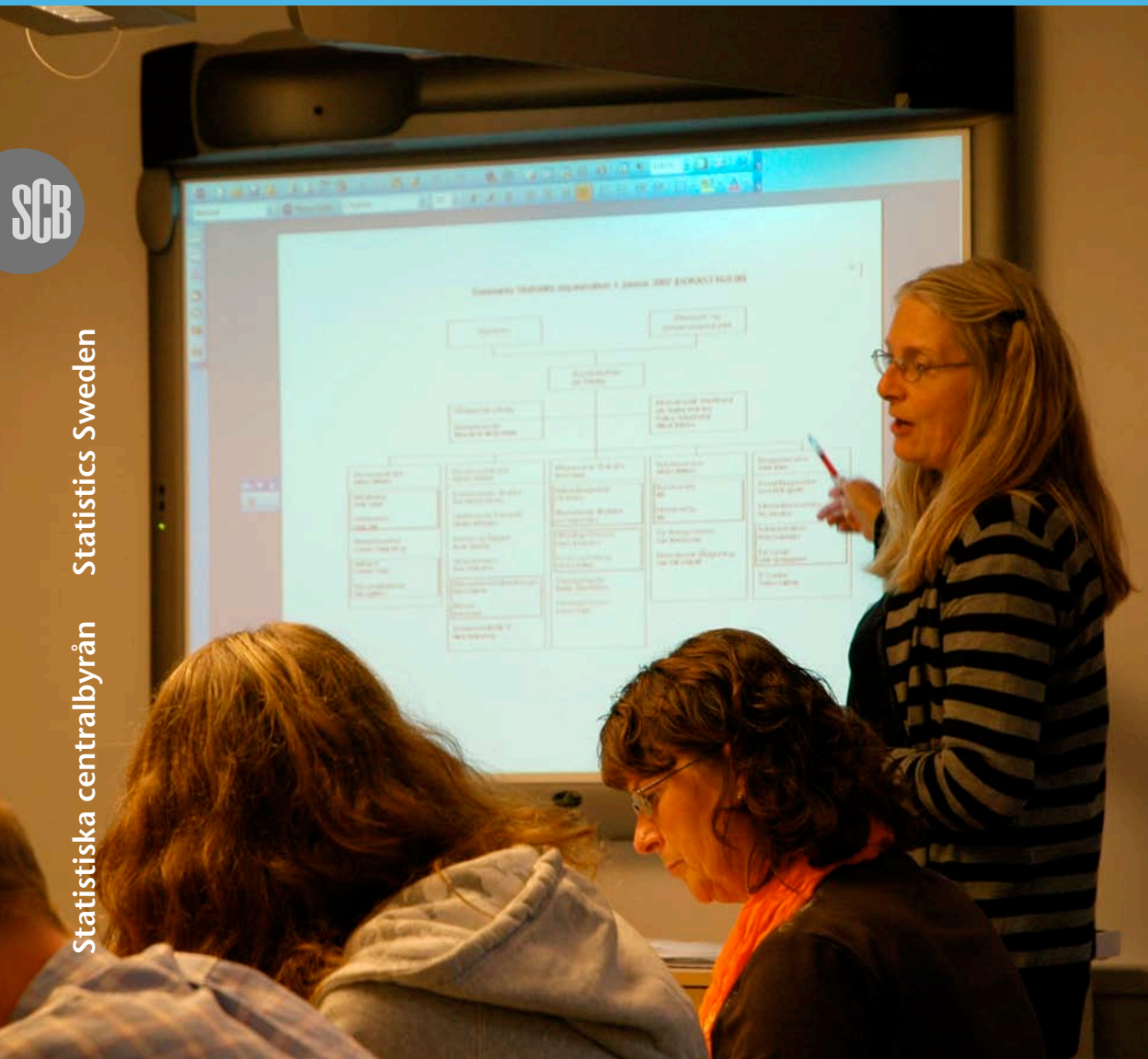

Statistiska centralbyrån

Statistics Sweden

Fokus på näringsliv och arbetsmarknad våren 2006

Information om utbildning och arbetsmarknad 2006:2

Fokus på näringsliv och arbetsmarknad våren 2006

Statistiska centralbyrån
2006

Focus on Business and Labour Market Spring 2006

Statistics Sweden
2006

Tidigare publicering Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2005
Previous publication Focus on Business and Labour Market Autumn 2005

Producent SCB, Avdelningen för näringsliv och arbetsmarknad
Producer Statistics Sweden, Business and Labour Market Department
SE-701 89 Örebro
+ 46 19 17 60 00

Förfrågningar Leif Haldorson, +46 19 17 67 75
Enquiries fornamn.efternamn@scb.se

© 2006, Statistiska centralbyrån

Enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är det förbjudet att helt eller delvis mångfaldiga innehållet i denna publikation utan medgivande från Statistiska centralbyrån.

Any reproduction of the contents of this publication without prior permission from Statistics Sweden is prohibited by the Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729).

Om du citerar ur denna publikation, var god uppge källan på följande sätt:
Källa: SCB, *Fokus på näringsliv och arbetsmarknad våren 2006*.

When quoting material from this publication, please state the source as follows:
Source: Statistics Sweden, *Focus on Business and Labour Market Spring 2006*.

Omslag/Cover: Ateljén, SCB
Foto/Photo: Jan-Aage Haaland, SCB

ISSN 1400-3996
ISBN 91-618-1345-1
ISBN 978-91-618-1345-2
URN:NBN:SE:SCB-2006-AM78ST0602_pdf

Printed in Sweden.

Förord

Detta är vår femte Fokus-publikation, varav den andra under det nya namnet *Fokus på näringsliv och arbetsmarknad*, som reflekterar vår nya avdelning som introducerades på SCB i början av detta år. Vi har denna gång på allvar tagit fasta på sambanden mellan näringsliv och arbetsmarknad. Detta för oss viktiga arbetsområde erbjuder nya möjligheter till redovisning och analys, vilket två av artiklarna i denna rapport bevisar.

Vi har denna gång sammanlagt fyra signerade artiklar av beskrivande eller analyserande karaktär. Som vanligt redogör vi inledningsvis för utvecklingen på arbetsmarknadsområdet, denna gång med tonvikt på det första halvåret 2006.

Redaktionsrådet bestående av Kerstin Fredriksson, Claes-Håkan Gustafson, Leif Haldorson och Jens Olin önskar en trevlig läsning. Redaktör för detta nummer av Fokus har varit Leif Haldorson.

Statistiska centralbyrån i oktober 2006

Lars Melin

Claes-Håkan Gustafson

Innehåll

A separate text in English is provided at the end of the publication, on page 95.

Förord	3
Sammanfattning	7
Arbetsmarknaden under första halvåret 2006.....	9
Den starka tillväxten minskar äntligen arbetslösheten	9
Arbetslöshet och sysselsättning.....	10
Högre sysselsättning – och lägre arbetslöshet	10
Arbetslösa.....	10
Sysselsatta	13
Fortsatt god utveckling av antalet anställda	15
Löneutvecklingen.....	17
Lönenivåer inom offentlig sektor	21
Arbetskostnader inom privat sektor	23
En rörlig arbetsmarknad – dynamiken bland jobb, individer och företag.....	27
Inledning	27
Sammanfattning.....	28
Vad är jobb?.....	28
In och ut på arbetsmarknaden	30
Jobbyten	32
Geografisk rörlighet.....	32
Vilka får de nya jobben?	34
Dynamiken i företag och arbetsställen.....	36
Hur går det för nya företag?	37
Arbetad tid – en svårdefinierad variabel i produktivitetmätning	41
Inledning	41
Arbetad tid och produktivitet	42
Andra användningar av arbetad tid	43
Nuvarande användning av arbetstidsstatistik.....	44
Datakällor	45
Företagsbaserade undersökningar	45
Hushållsbaserade undersökningar.....	45
Registerbaserade undersökningar	46
Tidsanvändningsundersökningar	46
Indelning av arbetstidsbegrepp.....	46
Variabel 1: Grad av arbetsanknytning	47
Variabel 2: Ersättningsgrad	47
Exempel på variabelkombinationer	48
Problem med definitioner av några centrala arbetstidsbegrepp.....	49

Utflyttning av produktion inom den svenska industrin	55
Sammanfattning	55
Inledning	56
Syfte och avgränsningar	57
Begreppet flytt av produktion	57
Företagens drivkrafter	58
Metod och kvalitet i statistiken.....	59
Kvalitet i statistiken.....	62
Utflyttningens effekter.....	63
En relativt liten andel av jobben påverkas	63
Flytt av produktion gick främst till lågkostnadsländer	65
Flytt av produktion gick främst från stora arbetsställen.....	66
Utlandsägda arbetsställen var mer benägna att flytta produktionen.....	67
Vissa branscher drabbas hårdare än andra	70
Småland har drabbats hårdast.....	72
Massuppsägningar står för en stor andel.....	73
Vad är motivet till att arbetsställena flyttar utomlands?	74
Jämförelse med Frankrike	75
El-, elektronik- och optikindustrin utsatt för omstrukturering.....	76
Hur har det gått för de uppsagda personerna?	77
De uppsagda i Stockholm har klarat sig bäst	78
Tjänsteproduktionsindex.....	81
Bakgrund	81
Teorin bakom ett tjänsteproduktionsindex.....	82
Teorin för mätning av förädlingsvärdet inom tjänsteproduktionsindex.....	82
Metoder för beräkning av tjänsteproduktionsindex.....	82
Använda indikatorer	82
Branschklassificering och vägning	83
Deflatering	84
Index och vägning	84
Dataunderlag	85
Produktionsdata.....	85
Prisdata.....	86
Fakta om statistiken	89
Definitioner och förklaringar	89
Referenser.....	93
In English	95
Summary	95
List of terms.....	96

Sammanfattning

Rapporten inleds med en översiktlig beskrivning av den ekonomiska utvecklingen under det första halvåret 2006 av Monica Nelson Edberg. Till den efterföljande redogörelsen över utvecklingen på arbetsmarknadsområdet har Torkel Brinkenfeldt, Christian Ekström, Lena Larsson, Mikael Molén, Leif Norén, Fredrik Rahm, Louise Stener och Daniel Svensson lämnat bidrag. Sammanfattningsvis kan sägas att tillväxten varit oförändrat god, framför allt på grund av en stark inhemsk efterfrågan. Arbetsmarknaden karakteriseras av stigande sysselsättning och en ökad efterfrågan på arbetskraft. Under det andra kvartalet började även arbetslösheten att minska.

Den första artikeln *En rörlig arbetsmarknad - dynamiken bland jobb, individer och företag*, skriven av Jan Andersson och Björn Tegsjö, innehåller helt ny statistik om ett högaktuellt ämne. Under 2003 bytte nästan 440 000 personer jobb. Samtidigt fick knappt 290 000 personer jobb i samband med att de trädde in på arbetsmarknaden som sysselsatta. Ännu fler, 340 000 personer, avslutade permanent eller tillfälligt sin anställning när de lämnade gruppen sysselsatta. Bland dem som bytte jobb visade det sig att 6 procent flyttat, 9 procent börjat pendla och en lika stor andel slutat pendla till en annan lokal arbetsmarknad. År 2003 stod krympande företag för en personalminskning motsvarande ca 300 000 personer, medan växande företag tillförde ungefär lika många jobb. Drygt 100 000 jobb tillkom i nyetablerade företag, men lika många försvann på grund av nedlagda företag.

I artikeln *Arbetad tid - en svårdefinierad variabel i produktivitetmätning* försöker Claes-Håkan Gustafson och Jack Hansson att reda ut begreppen kring *arbetad tid* och hur de används i produktivitetmätningar och andra tillämpningar. De internationella rekommendationer som finns är gamla, från år 1962. En ny resolution förbereds nu av ILO. I artikeln belyses några grundläggande frågor i samband med valet av mått på arbetad tid. En schematisk indelning av arbetad tid och ej arbetad tid samt sådan tid som ligger i gråzonen mellan dessa presenteras. Schemat grundar sig dels på graden av arbetsanknytning, dels på graden av ersättning.

Daniel Lennartsson och Pär Lindholm behandlar i sin artikel *Utflyttning av produktion inom den svenska industrin* ett aktuellt ämne med hjälp av ny statistik. Man har med utgångspunkt från varselstatisti-

ken från AMS försökt kvantifiera omfattningen av flytt av produktion utomlands efter bransch, storleksklass, region, ägande och destinationsland. Inom industrin har ca 8 500 varsel lagts mellan åren 2002 och 2004. Mer än hälften har lagts för flytt av produktion till lågkostnadsländer. Det motsvarade i genomsnitt ca 1 700 varsel årligen eller 0,23 procent av den totala industrisysselsättningen. Bland lågkostnadsländerna är Kina, Polen och de baltiska länderna viktiga destinationer. Cirka två femtedelar, eller 1 150 per år, av samtliga varsel berodde på flytt av produktion till högkostnadsländer. Det är främst till grannländer som Finland, Danmark och Tyskland som produktionen flyttat.

I det sista bidraget, *Tjänsteproduktionsindex*, redogör Daniel Lennartsson och Johan Norberg för ett kvartalsindex för tjänstenäringarna. Det har på försök tagits fram för att vara en aktuell indikator på produktionen inom tjänstenäringarna i fasta priser. Indexet kan bl.a. användas för de kvartalsvisa beräkningarna av tjänsteproduktionen inom Nationalräkenskaperna. Metoden bakom beräkningarna förklaras närmare. Den skulle i framtiden även kunna användas för att beräkna ett index över tjänstenäringarna på månadsbasis.

Arbetsmarknaden under första halvåret 2006

Den starka tillväxten minskar äntligen arbetslösheten

Den positiva utvecklingen i svensk ekonomi fortsatte under andra kvartalet 2006. BNP steg med 5,1 procent jämfört med samma kvartal föregående år och kalenderkorrigerat. Detta var en förstärkning av tillväxttakten från första kvartalet. Under första halvåret nådde BNP-tillväxten 4,6 procent jämfört med första halvåret 2005. En skillnad jämfört med tidigare är att det nu framför allt är den inhemska efterfrågan som driver på tillväxttakten. Såväl hushållens konsumtion som bruttoinvesteringarna ökade under andra kvartalet, medan nettoexporten bidrog mindre än tidigare. Kalendereffekten var ovanligt stor, 1,6 procentenheter, beroende på att andra kvartalet innehöll färre arbetsdagar än 2005. Den faktiska tillväxten andra kvartalet blev därmed 3,5 procent räknat i årstakt.

Exporten, och då främst tjänsteexporten, fortsätter att visa positiva tillväxttal. Under andra kvartalet ökade exporten med 6,6 procent, jämfört med samma kvartal föregående år. Importen ökade med 5,6 procent under samma period. Detta är i stort sett en halvering i exporttillväxten jämfört med det mycket starka första kvartalet, vilket avspeglar en lugnare utveckling vad gäller den internationella efterfrågan. Det är fortsatt tjänsteexporten som utvecklas bäst, till stor del beroende på ökad merchanting och resevaluta. Tjänsteexporten ökade med hela 14,7 procent jämfört med andra kvartalet föregående år, medan varuexporten har en mer modest utveckling på 4,3 procent under samma period. Nettoexportens ökning under andra kvartalet blev 0,9 procentenheter, vilket är betydligt mindre än föregående kvartal.

Hushållens konsumtion fortsatte att öka under sommarmånaderna och gav det största bidraget till BNP-tillväxten under andra kvartalet på 1,5 procent. Detaljhandeln domineras även fortsättningsvis av en hög efterfrågan på hushållsrelaterade varor som möbler, hushållsmaskiner och elektronik. Även fritidsutrustning, paketresor och

finansiella tjänster bidrog till den sammanlagda konsumtionsökningen på 3,2 procent.

Den offentliga konsumtionen ökade med 2 procent jämfört med andra kvartalet 2005. Det är både stat och kommuner som expanderar, men den statliga konsumtionen ökade tydligt under andra kvartalet som en följd av ökade försvarsutgifter.

Bruttoinvesteringarna visade för första gången en viss dämpning i ökningstakten och steg med 7,9 procent under andra kvartalet, jämfört med samma period föregående år. Detta gäller, främst industriinvesteringarna, där ökningstakten föll till 1 procent under andra kvartalet från 11 procent under föregående kvartal. Bygginvesteringarna visar dock en fortsatt stark utveckling. Väginvesteringarna ökade också kraftigt efter en viss minskning under första kvartalet. Lagerinvesteringar bidrog negativt till tillväxten med 0,9 procent, främst genom en minskning av handelns lager.

Näringslivets förädlingsvärde ökade med 1,5 procent, säsongsrensats, under andra kvartalet jämfört med föregående år, vilket är en viss dämpning jämfört med första kvartalet. Såväl varuproducerande som tjänsteproducerade branscher utvecklades väl. Det var framför allt verkstadsindustrin som expanderade under andra kvartalet.

Arbetslöshet och sysselsättning

Högre sysselsättning – och lägre arbetslöshet

Enligt *Arbetskraftsundersökningen (AKU)* fortsatte den sysselsättningsökning som började under andra halvåret 2005 även under första halvåret 2006. Under andra halvåret 2005 och första kvartalet 2006 ökade antalet sysselsatta i ungefär samma omfattning som antalet personer i arbetskraften, vilket innebar en oförändrad arbetslöshet. Under andra kvartalet 2006 började dock arbetslösheten att minska. Alla jämförelser gäller motsvarande period året före.

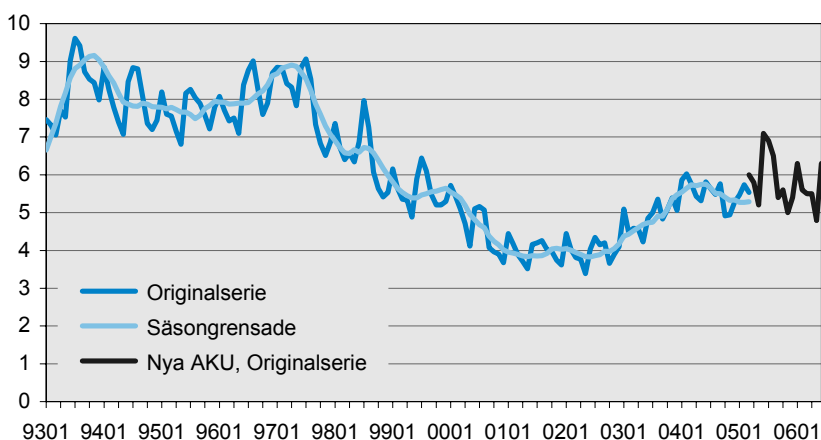
Arbetslösa

Under första kvartalet 2006 uppmättes ingen statistiskt säkerställd förändring av vare sig andelen eller antalet arbetslösa. Under andra kvartalet 2006 däremot skedde en kraftig minskning av både antalet och andelen arbetslösa. Minskningen gällde huvudsakligen män. Främst var det bland personer i åldergruppen 25–54 år som arbetslösheten minskade, för ungdomar 16–24 år uppmättes inte någon statistiskt säkerställd förändring.

Under första kvartalet 2006 var antalet arbetslösa i genomsnitt 260 000 ($\pm 8\ 000$) personer eller 5,8 ($\pm 0,2$) procent av arbetskraften. Under andra kvartalet var motsvarande värden 257 000 ($\pm 9\ 000$) personer resp. 5,6 ($\pm 0,2$) procent av arbetskraften.

Diagram 1

Andel arbetslösa i procent av arbetskraften, 16–64 år. År 1993–2006¹
Unemployment 1993–2006, percent of labour force. Aged 16–64

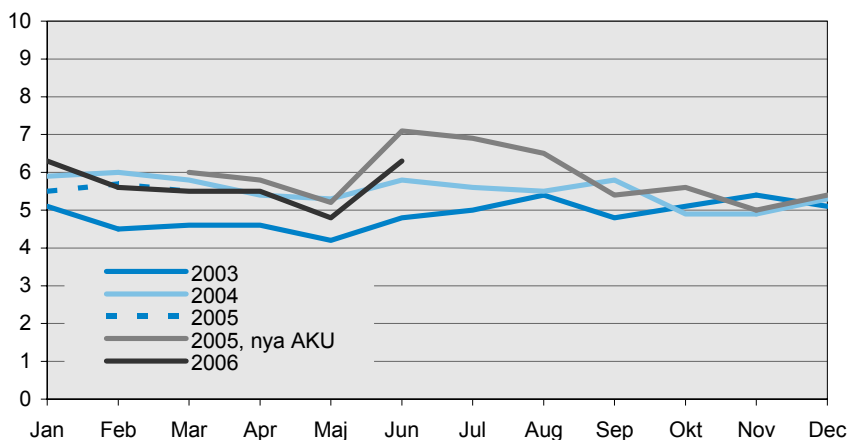

¹ OBS! I april 2005 infördes en ny EU-anpassad AKU, vilket medför att resultaten inte är helt jämförbara med tidigare undersökningar. I figuren redovisas värden från den nya AKU fr.o.m. april 2005. För mars redovisas dubbla värden, publicerade värden resp. omräknade värden, som justerats för att åstadkomma jämförbarhet, s.k. länkade värden.

Diagram 2

Andel arbetslösa i procent av arbetskraften, 16–64 år. År 2003–2006¹

Unemployment 2003–2006, percent of labour force. Aged 16–64

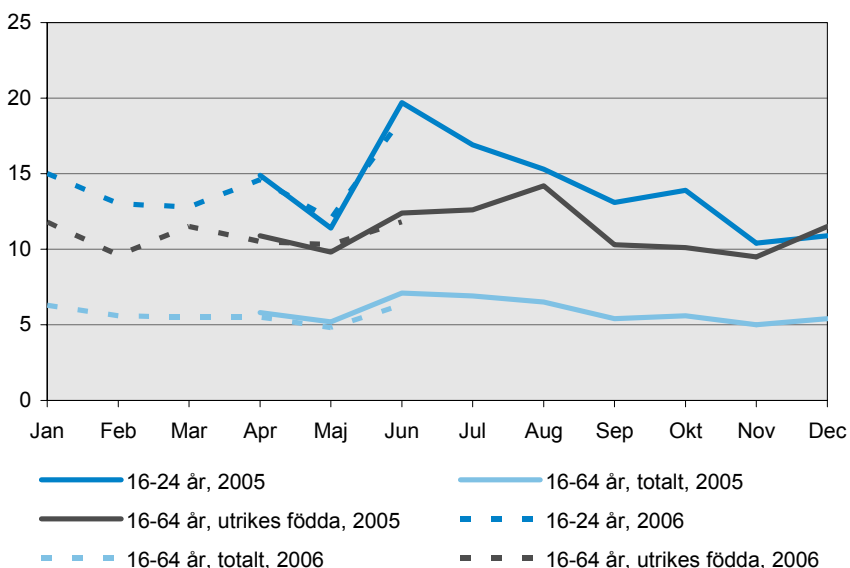

Arbetslösheten bland utrikes födda och bland ungdomar är betydligt högre än genomsnittet för personer i åldersgruppen 16–64 år. Under andra kvartalet minskade arbetslösheten för åldersgruppen 16–64 år. Någon motsvarande minskning har inte skett för utrikes födda eller ungdomar, vilket framgår av diagram 3.

Diagram 3

Andel arbetslösa i procent av arbetskraften. April 2005 – juni 2006

Unemployment, percent of labour force. April 2005 – June 2006

Latent arbetsökande

De latent arbetsökande, dvs. personer som velat och kunnat arbeta men som inte sökt arbete samt heltidsstuderande som sökt arbete, var under första kvartalet 2006 i genomsnitt 199 000 (± 9 000). Under andra kvartalet var de 188 000 (± 9 000) personer, av dessa var 121 000 (± 7 000) heltidsstuderande som sökt arbete. Jämfört med andra kvartalet 2005 var det en minskning med 20 000 från 208 000 (± 11 000). Nedgången gällde inte heltidsstuderande, för den gruppen uppmättes inte någon förändring.

I internationell statistik förs heltidsstuderande som sökt arbete till gruppen arbetslösa, medan de i officiell svensk statistik räknas till gruppen "ej i arbetskraften".

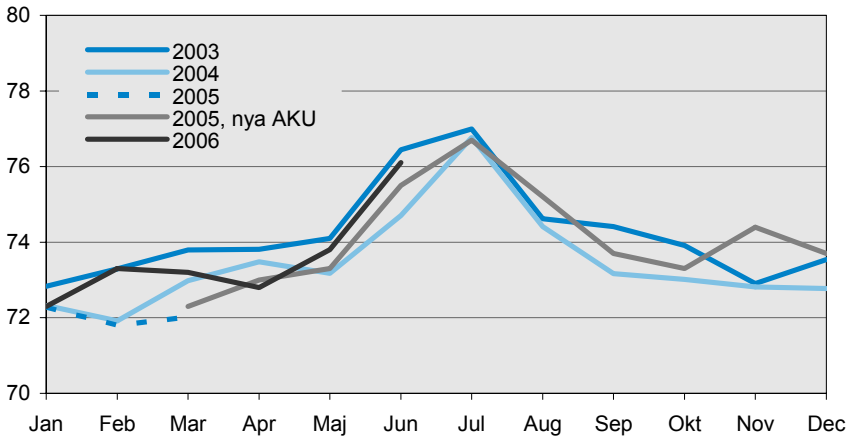
Sysselsatta

Under första halvåret 2006 ökade antalet sysselsatta de flesta månader, undantagen var januari och april då sysselsättningen var oförändrad. Ökningen gällde enbart män, inte under någon månad uppmättes någon statistiskt säkerställd ökning av sysselsättningen för kvinnor. En trolig förklaring till skillnaderna i utveckling mellan könen är att sysselsättningen har ökat i den privata sektorn där män arbetar i större utsträckning. Den offentliga sektorn, där huvudsakligen kvinnor arbetar, uppvisar inte någon ökning av sysselsättningen i AKU. Genomsnittet för antalet sysselsatta var 4 234 000 (± 18 000) personer under första kvartalet 2006, vilket var en ökning med 74 000 personer. Andra kvartalet 2006 var i genomsnitt 4 331 000 (± 19 000) personer sysselsatta, en ökning med 62 000 personer. Andelen sysselsatta av befolkningen i åldergruppen 16–64 år var 74,4 ($\pm 0,3$) procent under andra kvartalet 2006. Befolkningen ökade samtidigt med 57 000 personer, varför andelen sysselsatta inte uppvisade någon statistiskt säkerställd ökning.

Diagram 4

Andel sysselsatta i procent av befolkningen 16–64 år. Månadsvis år 2003–2006¹

Employment rate, percent of population aged 16–64. Monthly 2003–2006

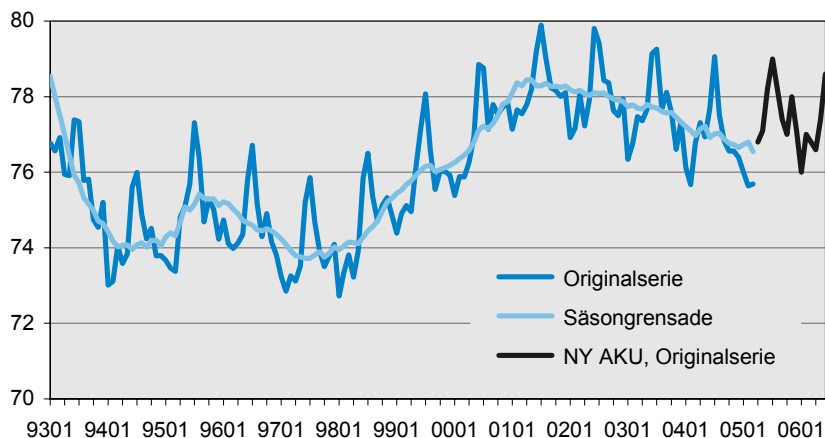
Regeringens sysselsättningsmål

Regeringen har som mål att 80 procent av befolkningen i åldern 20–64 år ska vara sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden². För att kunna följa upp detta mål har SCB fått i uppdrag att varje månad ta fram och publicera statistik över detta.

Under första halvåret 2006 nåddes inte regeringens sysselsättningsmål under någon enskild månad. Det högsta värdet uppmättes i juni då 78,6 (±0,6) procent var sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden. Genomsnittet för första kvartalet var 76,7 procent, medan 78,0 procent var sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden under andra kvartalet 2006.

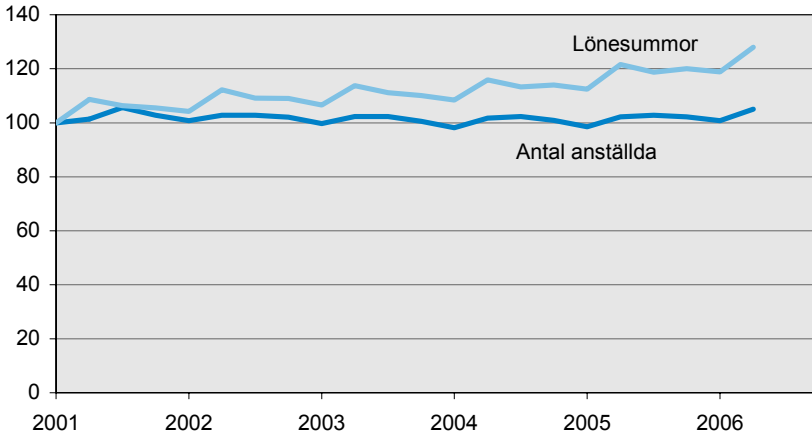
² Som sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden räknas sysselsatta enligt AKU exklusive sysselsatta i de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska programmen friårslediga, akademikerjobb, plusjobb, utbildningsvikariat, allmänt anställningsstöd, förstärkt anställningsstöd, särskilt anställningsstöd och stöd till start av näringsverksamhet, enligt statistik från AMS. Från och med april 2005 ingår sysselsatta utomlands men folkbokförda i Sverige.

Diagram 5**Andel sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden i procent av befolkningen 20–64 år. År 1993–2006¹***Employment rate on the regular labour market 1993–2006, percent of population aged 20–64***Fortsatt god utveckling av antalet anställda**

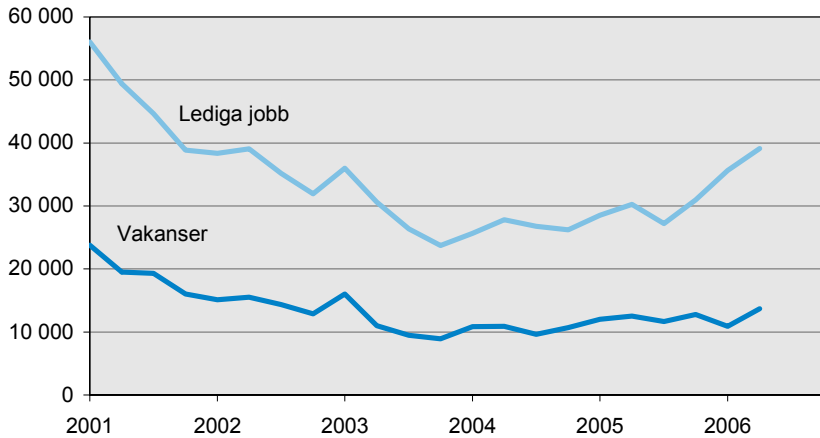
Trenden under 2005 med stigande förändringssiffror i den *företagsbaserade sysselsättningsstatistiken* står sig under första halvåret 2006. Antalet anställda ökade totalt på arbetsmarknaden under andra kvartalet 2006 med 2,1 procent. Ökningen skedde framför allt i privat sektor, där antalet anställda ökade med 2,7 procent. Ökningstakten i privat sektor är den högsta på fem år. Antalet anställda uppgick totalt sett till 4 002 000, vilket är den högsta nivån under 2000-talet. Lönesumman ökade också under våren och utvecklingstakten var omkring 5 procent. Även efterfrågan på arbetskraft var fortsatt hög och antalet lediga jobb var knappt 30 procent fler.

Diagram 6
Utveckling av lönesumma och antal anställda i privat sektor.
Index: Kvartal 1, 2001=100
Gross pay and number of employed. Private sector.
Index: 1st quarter 2001=100

Efter att antalet anställda har varit mer eller mindre konstant sedan 2001, ser vi nu en ökning. Lönesumman har stigit under hela denna period. Detta framgår av diagrammet ovan som innehåller icke-säsongrensade värden. Den positiva utvecklingen i privat sektor är driven av tjänstenäringarna. Under andra kvartalet 2006 ökade antalet anställda i fastighetsbolag, uthyrnings- och företagsservicefirmor med 7,6 procent och lönesumman med 8,1 procent. Även efterfrågan på arbetskraft är hög och omkring en fjärdedel av alla lediga jobb i privat sektor återfinns inom denna bransch.

Byggindustrin uppvisar också höga utvecklingstal. Antalet anställda ökade här omkring sex procent och lönesumman ökade med nio procent. I industrin minskar antalet anställda något, medan lönesumman ökar om än i en liten omfattning. Däremot ökade efterfrågan på arbetskraft inom industrin under andra kvartalet med 38 procent.

Diagram 7**Utveckling av antalet lediga jobb och vakanser i privat sektor**
Job openings and vacancies. Private sector

Den ökande efterfrågan på arbetskraft som tidigare redovisats fortsätter att hålla i sig. Som tidigare nämnts har branscherna byggindustrin och företagstjänster uppvisat höga utvecklingstal, men det är också de branscher som tillsammans med hotell och restaurang har en hög rekryteringsgrad. Rekryteringsgraden är ett mått som relaterar antalet lediga jobb till antalet anställda. Ju högre rekryteringsgrad desto högre är rekryteringsaktiviteten. Rekryteringsgraden uppgick i privat sektor totalt till 1,5 procent och i byggindustrin respektive företagstjänster till 1,8 respektive 2,0 procent.

Löneutvecklingen

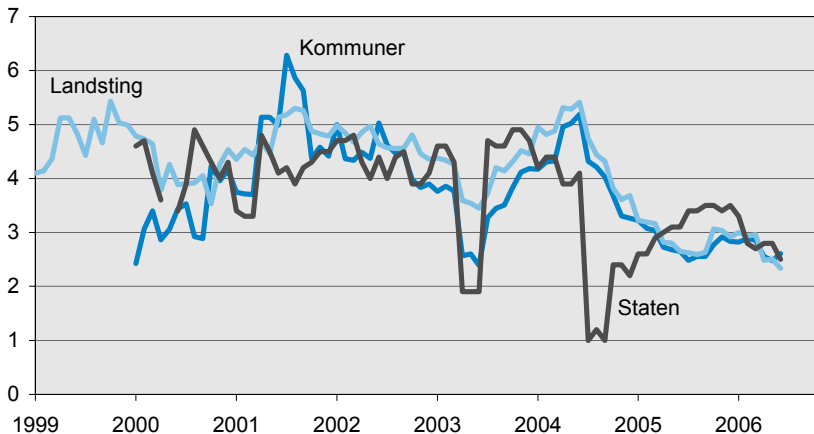
Konjunkturlönestatistiken, som produceras av SCB på uppdrag av Medlingsinstitutet (MI), har som syfte att månadsvis belysa lönenivån och dess förändringar över tiden uppdelat på privat-, kommunal-, landstings- och statlig sektor. Statistiken används främst som underlag för ekonomisk analys och konjunkturbedömningar av bland annat MI, Konjunkturinstitutet, Sveriges Riksbank, Finansdepartementet och SCB:s Nationalräkenskaper.

I tabell 1 visas årsgenomsnitten av de förändringstal som publicerats från 1997 till december 2005 för de olika sektorerna, för 2006 redovisas ett halvårssnitt.

Tabell 1**Förändringstal av den genomsnittliga lönen. Årsgenomsnitt 1997–2005, halvårssnitt 2006. Procent***Percentage change of average pay. Annual average 1997–2005, six-month average 2006*

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Privat-arbetare	4,5	3,2	2,7	2,9	3,9	3,5	3,1	2,6	2,8	2,6
Privat-tjänstemän	4,0	4,8	3,5	3,9	4,3	4,0	3,0	3,2	3,7	2,9
Kommuner	-	-	-	3,2	3,3	4,4	3,5	4,2	2,8	2,7
Landsting	-	-	4,8	4,2	4,2	4,7	4,1	4,6	2,9	2,7
Staten	-	-	-	4,2	4,1	4,3	4,0	2,9	3,2	2,8

Förändringstalen för 1997 till juni 2005 baseras på de definitiva lönerna aktuellt år jämfört mot de definitiva lönerna föregående år, medan förändringstalen från juli 2005 till juni 2006 baseras på de hittills uppmätta lönerna jämfört mot de definitiva lönerna föregående år. Detta beror på att lönestatistiken kompletteras med retroaktiv lön under tolv månader. Uppgifterna för den privata sektorn baseras på löner för tjänstemän inklusive rörliga tillägg och löner för arbetare exklusive övertid. Även uppgifterna för den statliga sektorn inkluderar rörliga tillägg, medan uppgifterna för kommuner och landsting redovisas exklusive rörliga tillägg.

Offentlig sektor**Diagram 8****Förändringstal av den genomsnittliga lönen i offentlig sektor. Januari 1999 – juni 2006. Procent***Percentage change of average pay in the public sector.**January 1999 – June 2006*

Förändringstalen för första halvåret 2006 för kommuner och lands-
ting är något lägre än för 2005. De procentuella löneökningarna
under 2005 var tidigare de lägsta under tjugohundraåret. I april
2003 gick kommunals medlemmar ut i strejk, ett nytt avtal teckna-
des och kom att gälla fr.o.m. juli 2003. På grund av detta betalades
ingen retroaktiv lön ut för april, maj och juni 2003. Förändrings-
siffrorna för dessa månader blev därmed relativt låga.

I den statliga sektorn låg förändringstalen för första halvåret 2006 på
ungefär samma nivå som under 2005. Under april till juni 2003 samt
under juli till september 2004 var förändringstalen låga, vilket beror
på att avtalen trädde i kraft vid olika tidpunkter.

Privat sektor

Den generella avtalstidpunkten för privat sektor infaller i april. För-
ändringstalen för arbetare, främst i branscher med kontinuerlig
drift, påverkas av hur helgdagarna infaller under de olika åren, på
grund av storhelgstillägg.

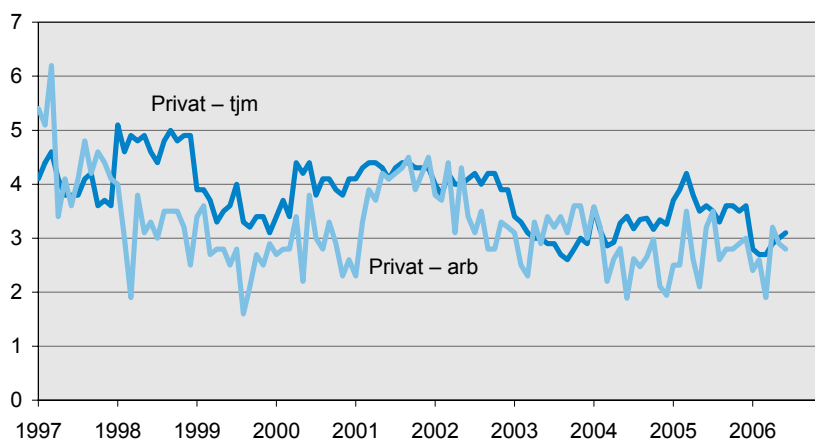
Diagram 9

Förändringstal av den genomsnittliga lönen i privat sektor.

Januari 1997 – juni 2006. Procent

Percentage change of average pay in the private sector.

January 1997 – June 2006

Tjänstemännen i privat sektor har under första halvåret 2006 haft en
högre genomsnittlig löneökningstakt på årsbasis än arbetare i privat
sektor. Arbetarna har haft en genomsnittlig procentuell löneökning
på 2,6 procent, medan motsvarande genomsnitt för tjänstemän var
2,9 procent.

Diagram 10 visar hur lönen utvecklats från januari 1999 fram till juni 2006 för arbetare och tjänstemän. För att kunna jämföra timlönen för arbetare och månadslönen för tjänstemän är lönerna indexerade med januari 1999 som basmånad. Klyftan mellan arbetare och tjänstemän har ökat något under de sista åren. Jämförelsen påverkas av vilken tidpunkt som används som bas.

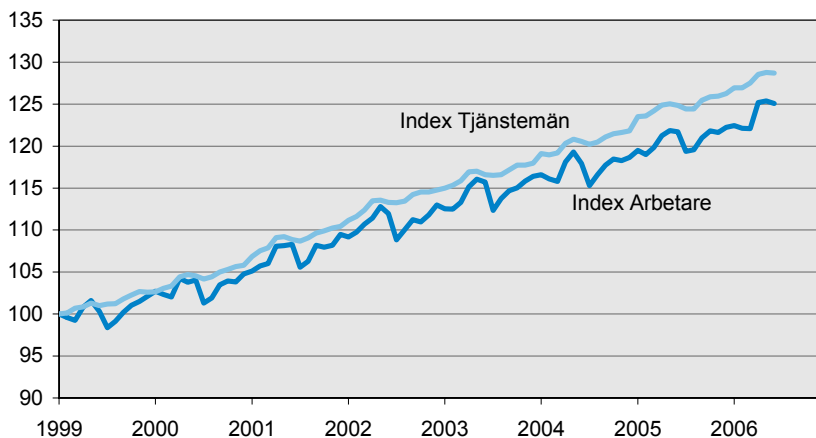
Diagram 10

Löneökning för arbetare och tjänstemän i privat sektor.

Januari 1999 – juni 2006. Index: Januari 1999=100

Pay increases for manual and non-manual workers in the private sector.

January 1999 – June 2006. Index: January 1999=100

Konjunkturlönestatistiken för privat sektor visar att i 10 av de 28 branscher som undersökts, har arbetarna haft högre genomsnittlig löneökning än tjänstemännen under det första halvåret 2006. Skillnader i avtalsperioder kan påverka detta resultat.

För arbetare är det SNI 34+35, tillverkning av transportmedel, som med genomsnittlig löneökning på 5,1 procent på årsbasis har ökat mest. De högsta löneökningarna för tjänstemän har skett i SNI I, transport, magasinering och kommunikation, som ökade med 4,2 procent genomsnitt under första halvåret.

Näringsgrenar där utvecklingen har varit mer återhållsam är för arbetare SNI 23-24, tillverkning av stenkolsprodukter, raffinerade petroleumprodukter och kärnbränsle samt tillverkning av kemikalier och kemiska produkter, där den genomsnittliga ökningen första halvåret 2006 var 0,8 procent på årsbasis. För tjänstemän hittar vi den lägsta genomsnittliga ökningen, 0,5 procent på årsbasis, i SNI C, utvinning

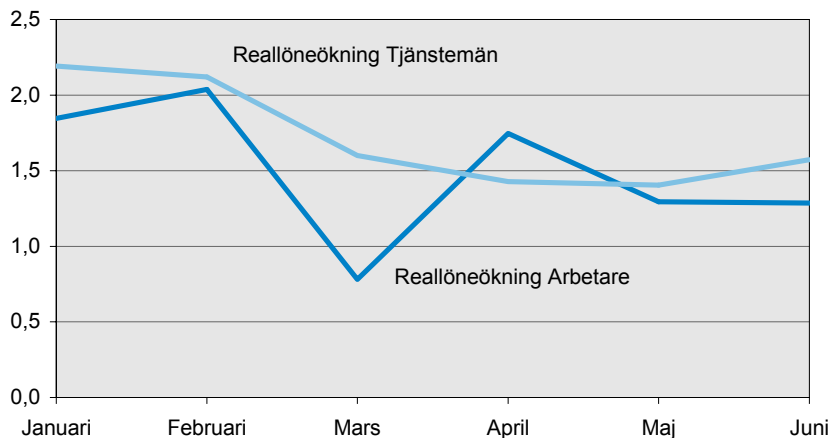
av mineral. Det kan skilja i avtalsperioder mellan branscherna, vilket kan förklara skillnader i löneökningstakt.

Diagram 11

Reallöneökningar för arbetare och tjänstemän i privat sektor.

Januari 2006 – juni 2006. Procent

Real pay increases for manual and non-manual workers in the private sector. January 2006 – June 2006. Percent

Den genomsnittliga reallöneökningen var under första halvåret 2006 för arbetare i privat sektor 1,5 procent, medan tjänstemännens real-löner steg med 1,7 procent på årsbasis.

Lönenivåer inom offentlig sektor

Inom den offentliga sektorn är inte alla lönenivåer helt jämförbara. I den genomsnittliga månadslönen för statlig sektor ingår grundlön, fasta tillägg och rörliga tillägg, medan det i kommuner och landsting endast ingår grundlön och fasta tillägg. På grund av denna löneskillnad och att den statliga undersökningen också kan delas upp på exempelvis kön, redovisas här statlig sektor för sig samt kommuner och landsting tillsammans.

Statlig sektor

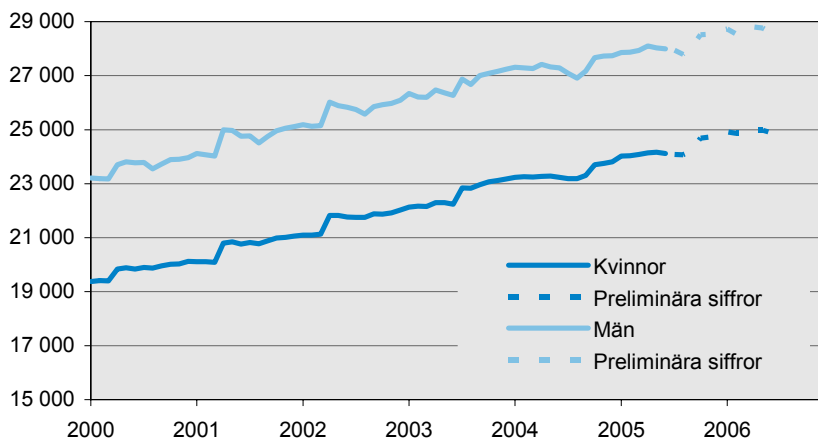
Diagram 12

Genomsnittlig månadslön inom statlig sektor efter kön.

Januari 2000 – juni 2006. Kr

Average monthly salary in the central government sector by sex.

January 2000 – June 2006. SEK

Eftersom undersökningen av statlig sektor består av individuppgifter, kan man redovisa lönerna fördelade efter kön. Diagrammet ovan visar att lönerna för män och kvinnor följer varandra och att löneökningen fortsätter i ungefär samma takt som tidigare år.

Kommuner och landsting

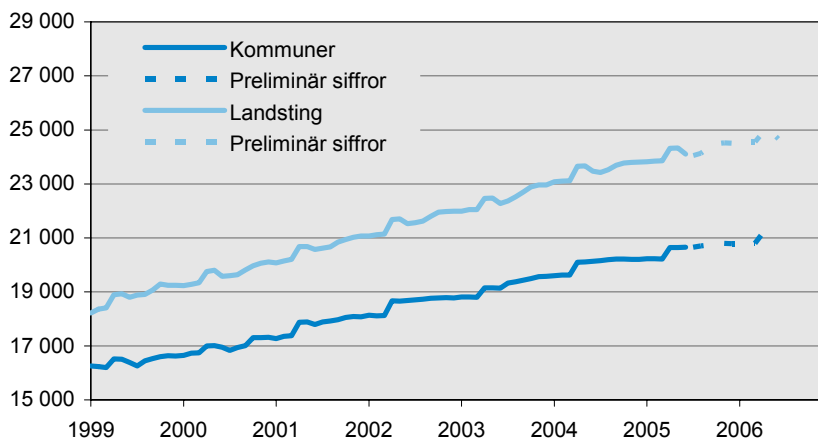
Diagram 13

Genomsnittlig månadslön för kommuner och landsting.

Januari 1999 – juni 2006. Kr

Average monthly salary for municipalities and county councils.

January 1999 – June 2006. SEK

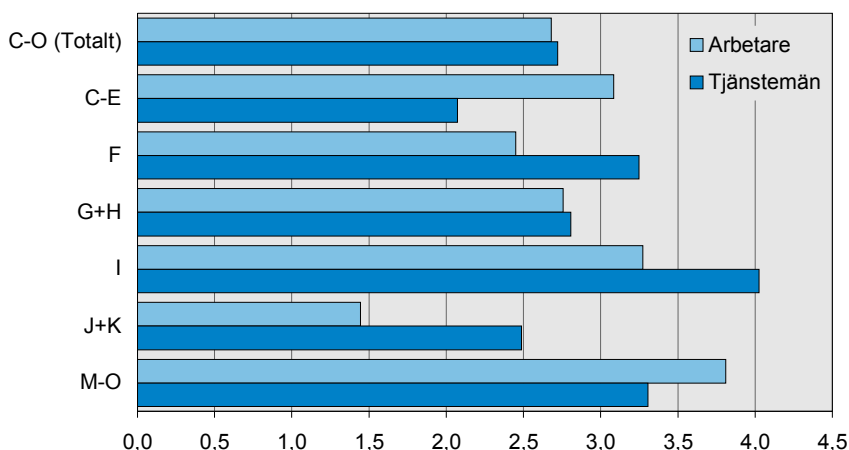
De genomsnittliga lönenivåerna för kommuner och landsting följer varandra relativt väl, dock med en liten antydan att skillnaden ökar med åren. För landstingen syns tydligt att löneökningar framförallt sker i april månad och att lönen därpå sjunker till juni månad i samband med att sommarjobbare anställs. Även för kommunerna syns att löneökningarna i de flesta fall inträffar i april månad.

Arbetskostnader inom privat sektor

Diagram 14

Förändringar av arbetskraftskostnader efter näringsgren. Första halvåret 2005 – första halvåret 2006. Procent

Changes in labour costs by industry. First half of 2006. Percent

C-E = Gruv & tillverkningsindustri, el-, gas-, värme- och vattenverk)

F = Byggnadsindustri

G+H = Varuhandel, restaurang- och hotellverksamhet

I = Transport & kommunikationer

J+K = Finansiell verksamhet, företags tjänster & forskning

M-O = Hälso- & sjukvård, samhällliga tjänster

Diagram 14 visar hur arbetskostnaderna i olika näringsgrenar inom privat sektor har förändrats från första halvåret 2005 till och med första halvåret 2006. Förändringstalen är beräknade som ett genomsnitt av de månadsvisa förändringstalen, där varje enskild månads preliminära indextal (januari till och med juni) jämförs med motsvarande indextal året innan.

Arbetskostnaderna inom privat sektor totalt (SNI C-O) har ökat med ungefär 2,7 procent för både arbetare och tjänstemän. Det skiljer sig dock mellan de olika näringsgrenarna. Exempelvis har arbetskraftskostnaderna ökat mer för arbetare inom gruv- och tillverkningsin-

dustrin m.m. (SNI C-E), till skillnad från näringsgrenen för transport & kommunikationer (SNI I), där arbetskraftskostnaderna för tjänstemän har ökat mer.

Transport & kommunikationer (SNI I) är även den näringsgren där arbetskraftskostnaderna har ökat mest för tjänstemän, ca 4,0 procent, jämfört med samma period föregående år. För arbetare har arbetskraftskostnaden ökat mest i de vård- och utbildningsrelaterade näringsgrenarna (SNI M-O), där ökningen är 3,8 procent sedan samma period föregående år.

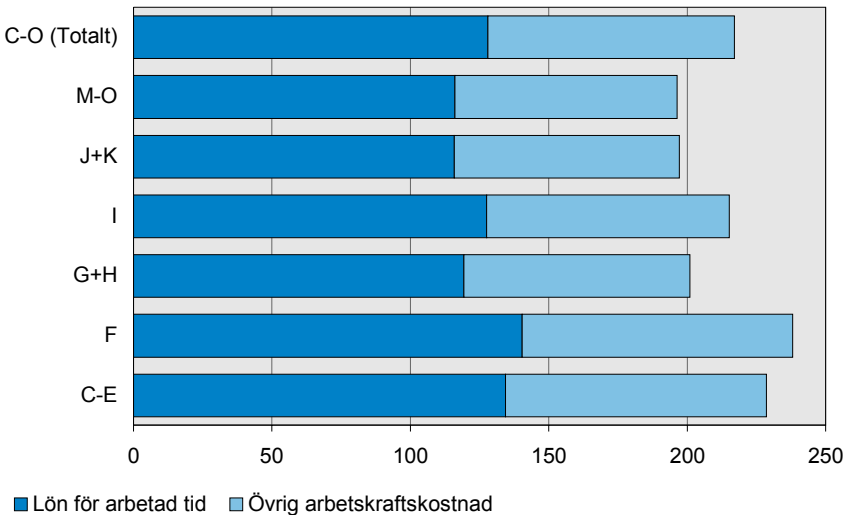
De sammanlagda lagstadgade och avtalade sociala avgifterna minskade dock för båda personalkategorierna mellan 2005 och 2006. För en tjänsteman betalade en arbetsgivare 49,61 procent av lönesumman i sociala avgifter under 2005 jämfört med 48,70 procent under 2006. För en arbetare betalade en arbetsgivare istället 39,83 procent av lönesumman under 2005 jämfört med 39,62 procent under 2006.

I beräkningen av arbetskostnaderna ingår lön för arbetad och ej arbetad tid (bl.a. betald sjukfrånvaro, semester och annan betald frånvaro) samt lagstadgade och avtalade sociala avgifter. Dessutom tillkommer särskild löneskatt på pensionsavsättningar.

Diagram 15

Arbetskostnader för arbetare. Juni 2006. Kr per timme

Labour costs per hour (wage-earners). June 2006. SEK per hour

C-E = Gruv & tillverkningsindustri, el-, gas-, värme- och vattenverk)
 F = Byggnadsindustri
 G+H = Varuhandel, restaurang- och hotellverksamhet
 I = Transport & kommunikationer
 J+K = Finansiell verksamhet, företagstjänster & forskning
 M-O = Hälso- & sjukvård, samhällliga tjänster

Kostnaden för en anställd arbetare i den privata sektorn totalt (SNI C-O) uppgick till ca 217 kronor per timme. Lägst arbetskraftskostnad hade arbetsgivare inom de vård- och utbildningsrelaterade näringsgrenarna (SNI M-O; 196 kr per timme) och den högsta kostnaden hade arbetsgivare inom byggnadsindustrin (SNI F; ca 238 kr per timme).

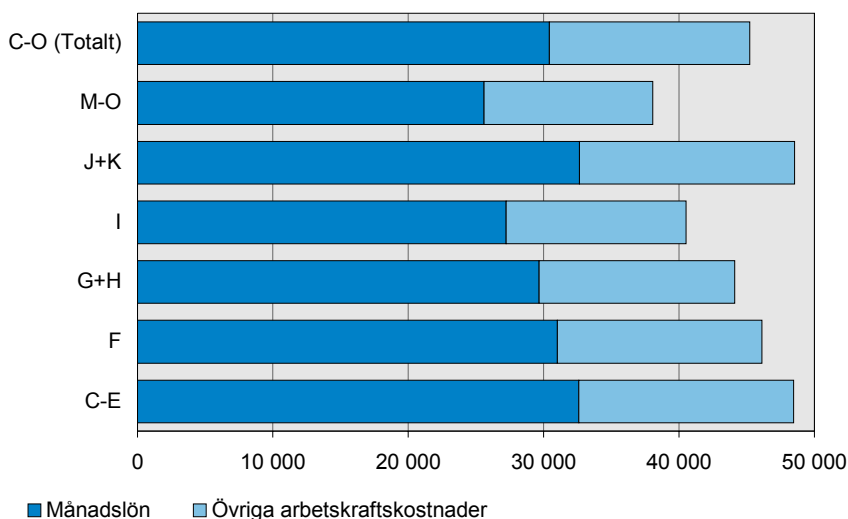
Arbetskostnaden för kategorin arbetare är uppdelad på lön för arbetad tid och övriga arbetskraftskostnader, vilka inkluderar bl.a. sjuklön, helglön, semesterlön och såväl lagstadgade som avtalade sociala avgifter inklusive särskild löneskatt. Andelen övriga arbetskraftskostnader skiljer sig endast marginellt mellan de olika näringsgrenarna.

Arbetskraftskostnaderna för tjänstemän redovisas istället som kronor per månad, vilket gör att arbetskraftskostnaderna för arbetare och tjänstemän inte är direkt jämförbara vad gäller de ingående komponenterna. Kostnaderna för kategorin tjänstemän delas upp på månadslön och övriga arbetskraftskostnader, vilka inkluderar lagstadgade och avtalade sociala avgifter och särskild löneskatt på pensionsavsättningar.

Diagram 16

Arbetskostnader för tjänstemän. Juni 2006. Kr per timme

Labour costs per month (salaried employees). June 2006. SEK per hour

C-E = Gruv & tillverkningsindustri, el-, gas-, värme- och vattenverk)

F = Byggnadsindustri

G+H = Varuhandel, restaurang- och hotellverksamhet

I = Transport & kommunikationer

J+K = Finansiell verksamhet, företagstjänster & forskning

M-O = Hälso- & sjukvård, samhällliga tjänster

Arbetskraftskostnaden för en tjänsteman i den privata sektorn totalt var ca 45 200 kronor per månad under juni 2006. Inom de vård- och utbildningsrelaterade näringsgrenarna (SNI M-O) var kostnaden för en tjänsteman ca 38 100 kronor per månad, vilket var lägst av de redovisade näringsgrenarna. Högst kostnad hade arbetsgivare i näringsgrenen SNI J+K, vilka omfattar bland annat finansiell verksamhet, företagstjänster och forskning, där en tjänsteman kostade ca 48 500 kr i genomsnitt i juni månad 2006.

En rörlig arbetsmarknad – dynamiken bland jobb, individer och företag

Jan Andersson³
Björn Tegsjö⁴

Inledning

Rörligheten på den svenska arbetsmarknaden är mycket omfattande. Påståendet kan göras nästan oberoende av vad man menar med rörlighet. Individrörlighet i form av jobbyten, geografisk rörlighet samt inträde och utträde på arbetsmarknaden är några perspektiv på företeelsen. Ytterligare ett är dynamiken i företag och arbetsställen i form av nyetableringar, nedläggningar, sammanslagningar och outsourcing. I denna artikel behandlas såväl rörligheten bland jobb och individer som företagens dynamik. De resultat som redovisas har tagits fram dels i samband med ett uppdrag från TCO, dels utgjort ett fristående utvecklingsarbete vid SCB:s avdelning för näringsliv och arbetsmarknad.

Den statistik som redovisas i artikeln bygger på data från SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS). De register som utnyttjats är Sysselsättningsregistret och Registret över företagens och arbetsställets dynamik (FAD). Sysselsättningen i dessa register bygger på förhållandet som råder under november respektive år.

---

³ Författaren är utredare vid enheten för företags- och registerbaserad sysselsättningsstatistik vid SCB. Förfrågningar kan ställas direkt till författaren via e-post med adress fornamn.efternamn@scb.se.

⁴ Författaren är utredare vid analysenheten på avdelningen för näringsliv och arbetsmarknad. Förfrågningar kan ställas direkt till författaren via e-post med adress fornamn.efternamn@scb.se.

Sammanfattning

Under det relativt normala året 2003 bytte nästan 440 000 personer jobb. Samtidigt fick knappt 290 000 personer jobb i samband med att de trädde in på arbetsmarknaden som sysselsatta. Ännu fler, 340 000 personer, avslutade permanent eller tillfälligt sin anställning när de lämnade gruppen sysselsatta. Under 2003 var således totalt 1 065 000 personer involverade i en rörlighet, som innebar att man fått ett nytt anställningsförhållande eller lämnat sin arbetsgivare.

Bland dem som bytte jobb 2003 visade det sig att 6 procent flyttat, 9 procent börjat pendla och en lika stor andel slutat pendla till en annan lokal arbetsmarknad (LA). Flyttningar till annan lokal arbetsmarknad är vanligt bland personer som byter jobb eller inträder på arbetsmarknaden. Det gäller framför allt de som bor i små lokala arbetsmarknader. Även förändringar i pendlingsbeteenden är vanligast bland dem som tillträder nya jobb, men även här med stora regionala variationer.

Dynamiken bland företag och arbetsställen påverkar rörligheten bland individer. Företagsnedläggningar och neddragningar av arbetsstyrkan leder till att personer blir utan jobb, medan nyetableringar och personalförstärkningar ger ökade möjligheter för arbetslösa och nyutexaminerade m.fl. att bli sysselsatta.

År 2003 stod krympande företag för en personalminskning motsvarande ca 300 000 personer, medan motsvarande personalförstärkning bland växande företag var ungefär lika stor. Drygt 100 000 jobb tillkom i nyetablerade företag, men nedlagda företag medförde att i stort sett lika många försvann under året.

Antalet nyetablerade arbetsställen minskade under perioden 1987–2003 liksom antalet sysselsatta under själva startåret. Å andra sidan ökade de nya arbetsställets överlevnadsgrad, som beräknas som andelen kvarvarande ett antal år efter startåret. Även sysselsättningsutvecklingen bland företag som överlevt tre, fem respektive åtta år har beräknats och visat en allt mer positiv bild under den studerade perioden.

Vad är jobb?

Vad som menas med ett jobb kan det finnas många uppfattningar om. I figur 1 finns ett antal besläktade ord uppräknade.

Figur 1
Ett urval synonymer och närliggande begrepp till ordet "jobb"
Swedish synonyms of the word and concept "job"

Som synes finns det ett antal begrepp att välja mellan beroende på utgångspunkt. Vi har för enkelhetens skull ändå valt att genomgående använda begreppet jobb. Det är dock viktigt att definiera vad vi menar med jobb. Först och främst rör det sig om en inkomstbringande sysselsättning hos en arbetsgivare eller som egen företagare. Med denna utgångspunkt kan man betrakta ett jobb antingen utifrån ett individ- eller företagsperspektiv.

Utifrån företagets synvinkel kan ett jobb betraktas som en tjänst eller befattning. Innehavaren av tjänsten kan bytas ut utan att man betraktar det som ett nytt jobb. Jobbet finns kvar. Det som hänt är endast att det fått en ny innehavare (kategori 1).

Kategori 1:
 Jobb i form av tjänster, befattningar, vakanser etc. (utan fastställda kopplingar till individer)

Kategori 2:
 Jobb i form av relationer mellan individer och arbetsgivare (inkl. egna företagare)

Ser man ett jobb utifrån individens synvinkel (kategori 2), så kan varje anställningsförhållande mellan individ och arbetsgivare betraktas som ett jobb (egna företagare inkluderas genom att man betraktar dem som sina egna arbetsgivare, jämför eng. "self employed"). En befattning som byter innehavare innebär således att ett nytt jobb (anställningsförhållande) skapas för den person som är ny på tjänsten. När en person går från en arbetsgivare till en annan, är det alltid fråga om ett nytt jobb.

Det är den senare aspekten på jobb, dvs. kategori 2, som tillämpas i denna studie. Varje anställningsförhållande och eget företagande är ett jobb och för att ett byte av jobb ska äga rum, krävs att personen i fråga byter både företag och arbetsställe.

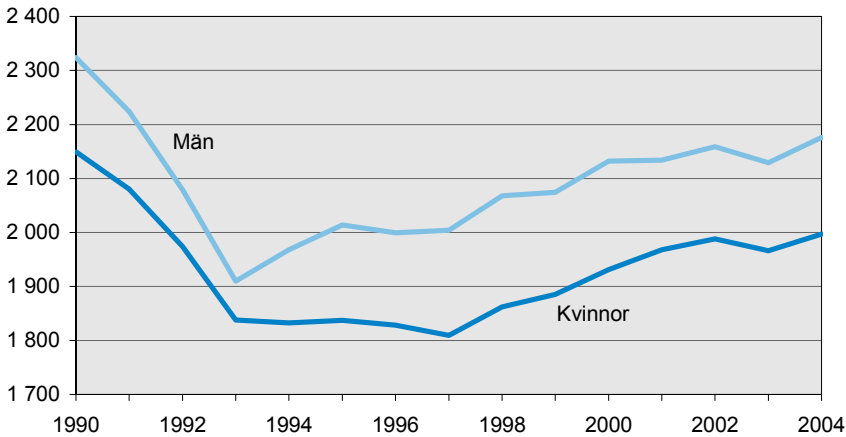
In och ut på arbetsmarknaden

Sysselsättningsutvecklingen i Sverige efter 1990 har varit dramatisk med en mycket kraftig nedgång de tre första åren följt av en långvarig och långsam uppgång (diagram 17). På tre år minskade sysselsättningen med så många som 600 000 jobb netto. Mer än tio år senare har nivån från 1990 inte uppnåtts.

Diagram 17

Antal sysselsatta under 1990–2004 efter kön. 1 000-tal

Employment in Sweden 1990–2004, by sex. Thousands

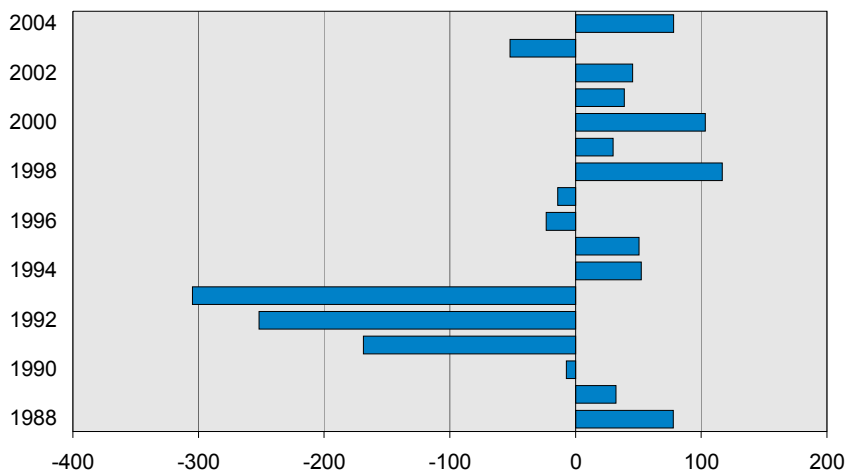

I diagram 18 redovisas de årliga nettoförändringarna från 1988 och framåt. Det visar vad som inträffat mellan november det ena året och november nästa år. Approximativt kan det betraktas som förändringen under ett kalenderår. Den stora nedgången i sysselsättningen åren 1991–1993 framgår tydligt.

Diagram 18

Nettoförändring i antalet sysselsatta under 1988–2004. 1 000-tal
Annual net employment changes in Sweden 1988–2004. Thousands

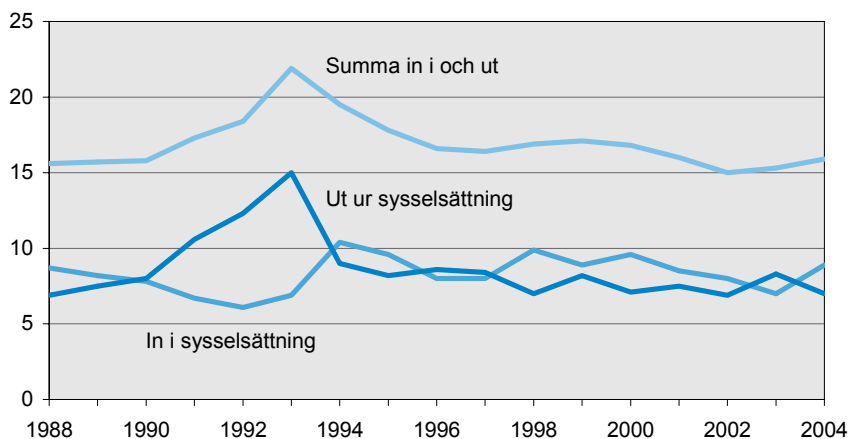

De redovisade nettoförändringarna är resultaten av årliga inflöden och utflöden av sysselsatta. Av diagram 19 framgår hur stora andelar av samtliga sysselsatta personer som var inblandade i de två flödena. Antalet personer som berördes av in- och utflödet motsvarade i genomsnitt ca 16 procent av hela den sysselsatta befolkningen. Toppnoteringarna inträffade under den turbulenta perioden 1992–1994.

Diagram 19

Andel personer som trätt in i eller lämnat arbetsmarknaden under 1988–2004. Procent

Percentage of employed persons entering and leaving labour market 1988–2004

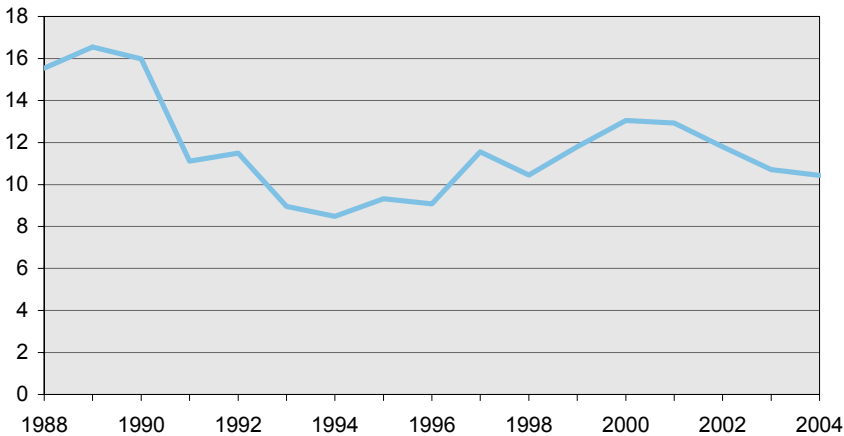
Jobbyten

Som jobbytare räknas i denna studie personer som varit sysselsatta både i början och slutet av ett år (egentligen november – november) och som bytt arbetsgivare någon gång under året. Av diagram 20 framgår att andelen jobbytare i relation till antalet sysselsatta varierat kraftigt mellan 1988 och 2004. I genomsnitt låg andelen jobbytare kring 12 procent, men variationerna var stora. Under de tre första redovisade åren i diagrammet, 1988–1990, bytte ca 16 procent jobb varje år. Därefter minskade andelen jobbytare kraftigt till drygt 8 procent i mitten på 1990-talet. Man kan förmoda att den stora sysselsättningsminskningen i början på 1990-talet kan ha haft en dämpande inverkan också på rörligheten, dels genom att det fanns färre jobb att byta till, dels genom att det innebar en större risk för uppsägning för de senast anställda.

Diagram 20

Andel jobbytare bland sysselsatta under 1988–2004. Procent

Percentage of employed persons changing jobs among all employed persons, 1988–2004

Geografisk rörlighet

Det kan finnas många skäl till att personer flyttar eller pendlar över längre sträckor. För många flyttare kan t.ex. familje- och boendemiljöskäl vara viktiga anledningar. Den geografiska rörligheten av arbetsmarknadsskäl är omfattande och kan betraktas om en viktig del av matchningsprocesserna på arbetsmarknaden.

När bostadsorten och det lediga jobbet ligger på olika orter, krävs någon form av geografisk rörlighet för att en matchning ska äga

rum, dvs. personen måste flytta eller pendla. Detta gäller både när det är fråga om jobbyten och inträden på arbetsmarknaden.

Bland dem som bytte jobb 2003 visade det sig att 6 procent flyttat, 9 procent börjat pendla och en lika stor andel slutat pendla till en annan lokal arbetsmarknad (LA)⁵. Bland dem som inte bytt jobb var alla de tre nämnda andelarna så låg som 1 procent.

De regionala variationerna är mycket stora. Lokala arbetsmarknader med litet befolkningsunderlag visar höga nivåer i fråga om flyttning och förändringar i pendlingsmönster. Att vara flyttare bland jobbytare i LA med mindre än 5 000 invånare är mer än fem gånger vanligare än i storstädernas lokala arbetsmarknader.

Tabell 2

Andel flyttare och andel som börjat och slutat pendla bland dem som bytt respektive inte bytt jobb under 2003. Procent

Percentage of persons who moved, begun commuting and stopped commuting among job changers and other employed persons 2003

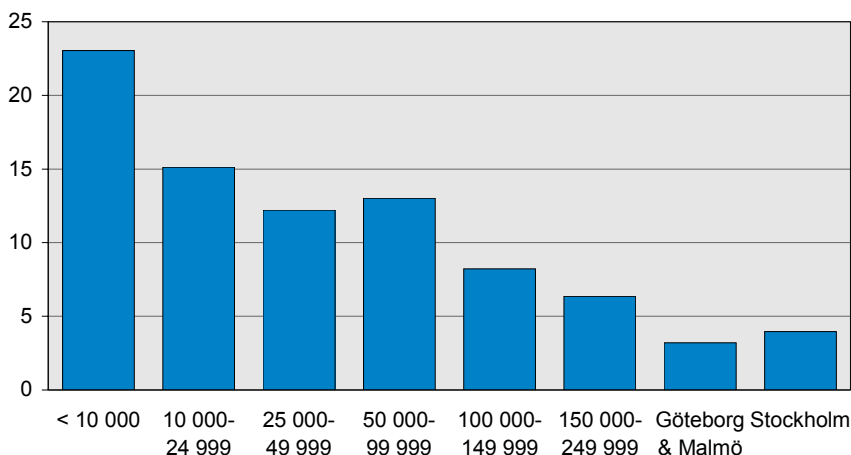
	Flyttat	Börjat pendla	Slutat pendla
Bytt job	6	9	9
Ej bytt job	1	1	1

Föga överraskande är geografisk rörlighet som en del i matchningsprocessen betydligt vanligare i små lokala arbetsmarknader med litet befolkningsunderlag.

⁵ Indelningen i lokala arbetsmarknader har gjorts med hjälp av pendlingsströmmar mellan kommuner och kan betraktas som en funktionell indelning. 2003 års indelning med 87 LA har utnyttjats här.

Diagram 21**Andel flyttare bland jobbytare under 2003 efter lokala arbetsmarknadernas storlek. Procent**

Percentage of persons who moved among job changers, by size of labour market areas. 2003

Att hitta ett lämpligt jobb på den egna orten är betydligt svårare om man bor i liten lokal arbetsmarknad än i en storstadsregion. Nyutbildade i små LA ställs ofta inför valet att vänta en lång tid på ett lämpligt jobb, vara beredda att flytta till jobb som erbjuds i andra delar av landet eller att långpendla. Även de som redan har jobb, har större chanser att få ett annat jobb om de väljer hela landet som sin potentiella arbetsmarknad.

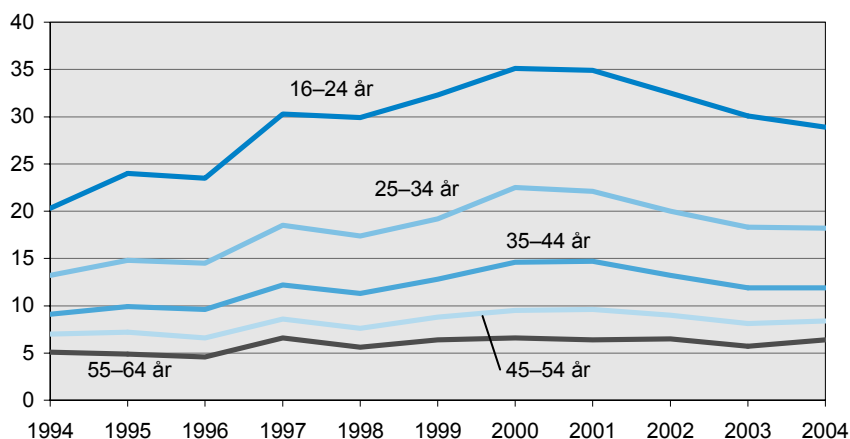
Vilka får de nya jobben?

Rörligheten i form av jobbyten varierar i första hand efter ålder (diagram 22). Jobbyte är särskilt vanligt bland yngre, som har en svagare anknytning till arbetsmarknaden. Ju äldre åldersgrupper desto mer sällsynta blir jobbytena. I den yngsta åldersgruppen är det fem till sex gånger vanligare med jobbyte än i den äldsta gruppen.

I de yngsta åldersgrupperna finns det många som kombinerar studier med tillfälliga arbeten, som ofta kan växla. De första åren efter avslutad utbildning blir ofta en sökprocess, som så småningom leder till ett mer beständigt jobb. En hypotes, som skulle kunna prövas, är om inte det senaste jobbet varaktighet skulle kunna förklara jobbyten lika mycket som uppnådd ålder.

Diagram 22
Andel jobbytare bland sysselsatta efter ålder under 1994–2004.
Procent

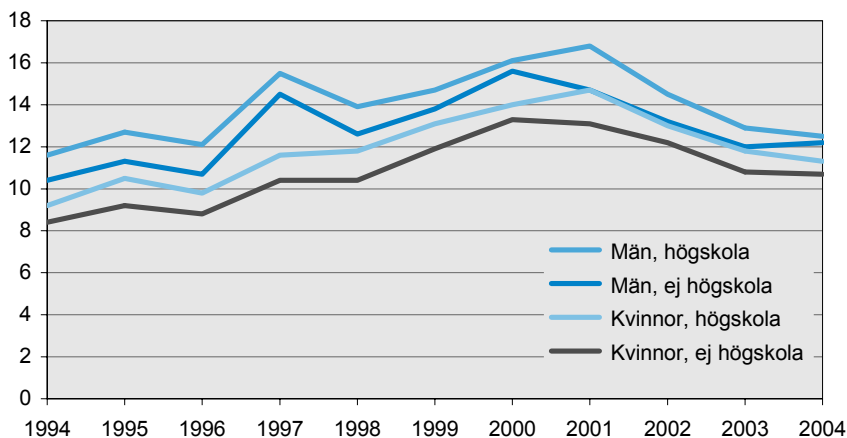
Percentages of persons getting new jobs, by age. 1994–2004

Även kön och utbildningsnivå påverkar sannolikheten att byta jobb (diagram 23). Män byter jobb oftare än kvinnor oberoende av utbildningsnivå. Högutbildade män och kvinnor byter oftare än övriga. Dessa förhållanden kan till en del förklaras av olikheter mellan könen fördelning på branscher och sektorer samt av att kvinnor i större utsträckning verkar undvika att jobba långt ifrån bostaden. Därigenom får de ett mindre geografisk område som sin potentiella arbetsmarknad, vilket kan minska valmöjligheterna. Att högutbildade över huvud taget rör sig mer på arbetsmarknaden är väl känt. Det kan förklaras av att arbetsgivarna i stor utsträckning konkurrerar om personer med högre kompetens och specialiserade arbetsuppgifter, vilket får till följd att rörligheten ökar.

Diagram 23**Andel jobbytare bland sysselsatta efter kön och utbildningsnivå under 1994–2004. Procent**

Percentages of persons getting new jobs, by sex and education level. 1994–2004

År 2001 bytte ovanligt många av de sysselsatta personerna jobb. Nästan 17 procent av de högskoleutbildade männen bytte då jobb, medan motsvarande andel för ej högskoleutbildade kvinnor var 13 procent. Tidigare, under 1990-talet, var skillnaderna mellan grupperna ännu större. De sista åren i tidsserien tyder på att skillnaderna minskat.

Dynamiken i företag och arbetsställen

På flertalet företag och arbetsställen förekommer varje år en viss personalomsättning, dvs. några personer anställs och några slutar. Denna omsättning kan studeras i detalj med hjälp av den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS). Man kan också betrakta förändringarna i personalstyrkan i nettotermer och se om det är de nystartade eller nedlagda arbetsställena som står för de största nettoförändringarna jämfört med de växande eller krympande.

Av diagram 24 framgår att de växande företagen år 2003 stod för mer än dubbelt så stor sysselsättningsökning som de nystartade. Krympande företag hade dubbelt så stor betydelse för sysselsättningen som de nedlagda.

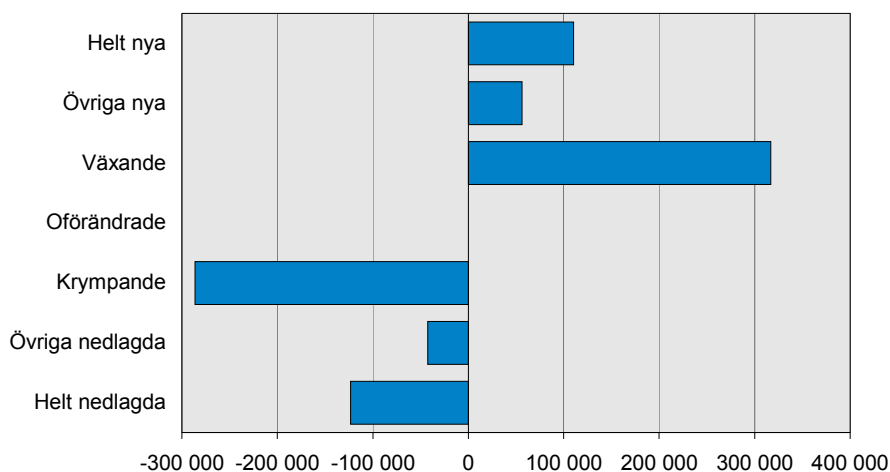
I den politiska debatten framhålls ofta att det är viktigt med nystartade företag och arbetsställen för att skapa nya jobbtilfällen. Redovisningen ger en indikation på att det kan vara nog så viktigt att

stimulera jobbtillväxt i redan existerande företag och arbetsställen. Den statistik som redovisas för helt nya arbetsställen speglar dock arbetsstyrkan direkt efter start. Huruvida nystartade arbetsställen kan vara framgångsrika och öka sin personalstyrka senare, framgår av nästa avsnitt.

Diagram 24

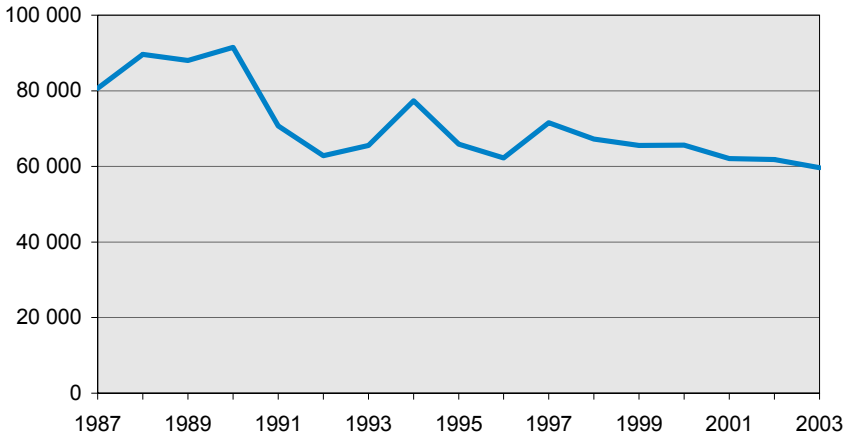
Orsak till nettoförändring av antalet jobb under 2003 efter typ av företag/arbetsställe

Reason for net changes in number of jobs in 2003, by type of enterprise/workplace

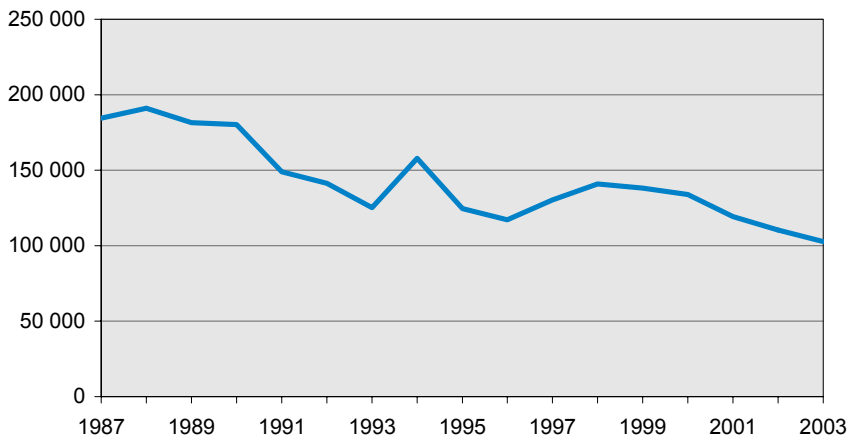

Hur går det för nya företag?

Mellan 1987 och 2003 startades mellan 60 000 och 90 000 arbetsställen årligen (diagram 25). Under den studerade perioden kan man märka en sjunkande tendens, som är särskilt tydlig under de magra åren i början av 1990-talet, men som fortsätter även senare fast i långsamare takt.

Diagram 25**Antal nya arbetsställen i ett- och flerarbetsställe företag under 1987–2003***The number of newly started workplaces. 1987–2003*

För nystartade företag minskade även sysselsättningens storlek under det första året i ungefär samma takt (diagram 26).

Diagram 26**Antal sysselsatta på nya arbetsställen (ett- och flerarbetsställe företag) under 1987–2003***Employment changes in newly started workplaces. 1987–2003*

Den till synes negativa bilden, som det minskande antalet nystartade företag ger, kompenseras dock av att allt fler nya företag överlever åtminstone några år efter nystarten.

I diagrammen 27 och 28 redovisas endast företag med ett arbetsställe och som inte ingår i den offentliga sektorn. Detta görs för att kunna studera nya arbetsställen som samtidigt också är nya företag och som startats på privata initiativ. Däremot finns ingen garanti för att inte några av de studerade nya arbetsställena kan tillhöra koncerner. I dessa fall är det således inte fråga om helt nya företag.

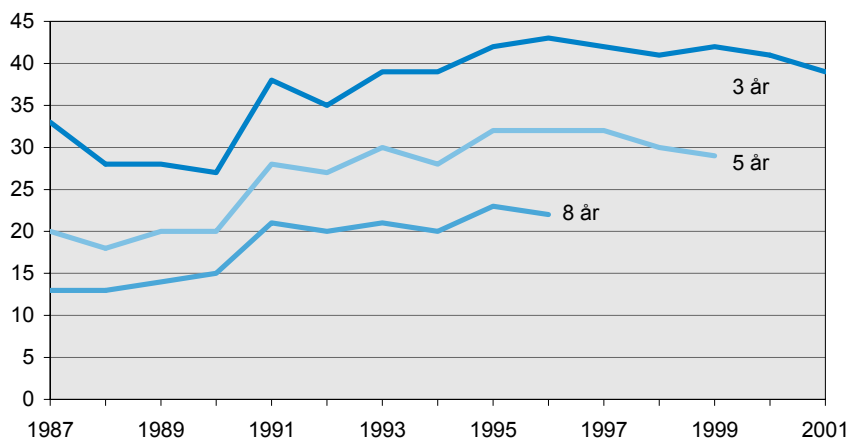
Av diagram 27 framgår att det blivit allt vanligare att nya arbetsställen överlever tre, fem respektive åtta år efter starten. Bland arbetsställen som bildades i slutet på 1980-talet överlevde ca 30 procent tre år efter starten, ca 20 procent i fem år medan mindre än 15 procent kunde fira arbetsställets åttaårsdag. Bland arbetsställen som startade på 1990-talet visar sig överlevnadsgraden vara betydligt högre. Strax över 40 procent fanns kvar efter tre år, medan drygt 30 procent överlevde minst fem år.

Mätningen av nya arbetsställen som funnits kvar minst åtta år, kan endast göras fram till och med startåret 1996. Även denna mer långlivade överlevnad har ökat, från under 14 procent i slutet av 1980-talet till över 20 procent fram till mitten av 1990-talet.

Diagram 27

Överlevnadsgrad efter tre, fem och åtta år bland företag med ett arbetsställe efter startår. Privat sektor. Procent

Rate of survival after 3, 5 and 8 years among newly started workplaces at enterprises with one workplace, by starting year. Private sector. Percent

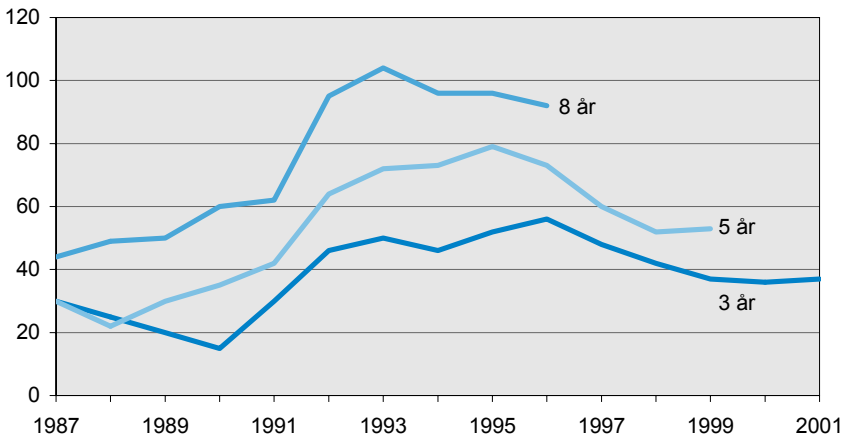
Ett annat sätt att se på effekten av nya arbetsställen bland ett-arbetsställe-företag är att studera hur sysselsättningen har utvecklats bland de överlevande företagen (diagram 28).

Här kan man observera att bland de arbetsställen som finns kvar efter åtta år har det skett stora förändringar beroende på startår. Bland arbetsställen som startade på 1980-talet hade sysselsättningen ökat med ca 50 procent fram till mitten av 1990-talet, dvs. åtta år senare. För de arbetsställen som startade en bit in på 1990-talet och överlevt minst åtta år hade sysselsättningen nästan fördubblats.

Diagram 28

Sysselsättningsförändring efter tre, fem och åtta år bland företag med ett arbetsställe efter startår. Privat sektor. Procent

Changes in percent of the number of employed persons at newly started workplaces at enterprises with one workplace after 3, 5 and 8 years, by starting year. Private sector

De stora avvikelserna mellan startåren kan förklaras med att de som startade i slutet av 1980-talet visserligen överlevt men också drabbats av den stora allmänna sysselsättningsnedgången i början på 1990-talet. De arbetsställen som startade i mitten på 1990-talet har under sina första åtta år inte upplevt någon allvarlig lågkonjunktur, utan snarare existerat under en period karakteriserad av svagt stigande sysselsättningsnivåer.

Bland de arbetsställen som överlevt minst tre respektive fem år är utvecklingen ungefär densamma som för dem som funnits minst åtta år. Dock ligger den procentuella sysselsättningsutvecklingen på en lägre nivå, vilket naturligt förklaras av att den uppmätta utvecklingen omfattar färre år. I slutet av perioden, dvs. med startår från mitten av 1990-talet, verkar sysselsättningen ha stagnerat något, men talen ligger dock betydligt högre än för de arbetsställen som startade på 1980-talet.

Arbetad tid – en svårdefinierad variabel i produktivitetmätning

Claes-Håkan Gustafson⁶

Jack Hansson⁶

Inledning

Behovet av information om arbetad tid har ökat kraftigt under senare år. Under lång tid har *antalet anställda* varit det använda måttet på vilken "arbetsinsats" som utförs på svensk arbetsmarknad. Samtidigt har det blivit vanligare med tidsbegränsade arbeten, konjunkturanpassade arbetstider och tillfälliga insatser vid arbetstoppar. Alltefter som olika anställningsformer och frånvaroorsaker dykt upp, har således *antalet arbetstimmar* blivit ett allt mer relevant mått för att mäta det arbete som utförs på arbetsmarknaden.

De internationella rekommendationer som finns avseende arbetstid är mycket gamla. Den nu gällande ILO-resolutionen avseende arbetad tid antogs vid den 10:e ICLS⁷-konferensen år 1962. Resolutionen innehåller endast två arbetstidsbegrepp: *normal hours of work* och *hours actually worked*.

ILO anser att det är hög tid att ersätta denna med en ny och uppdaterad resolution, som ska vara tillämpbar i såväl rika som fattiga länder. En ny resolution kommer antagligen upp för behandling under nästa ICLS-konferens, som preliminärt äger rum under år 2008.

I denna artikel vill vi belysa några grundläggande frågor i samband med valet av mått på arbetad tid. Vi presenterar en schematisk indelning av arbetad tid och ej arbetad tid samt sådan tid som ligger i gråzonen mellan dessa. Schemat grundar sig dels på graden av *arbetsanknytning*, dels på graden av *ersättning*.

---

⁶ Författarna är verksamma vid avdelningen för näringsliv och arbetsmarknad vid SCB. Förfrågningar kan ställas direkt till författarna via e-post med adress fornamn.efternamn@scb.se.

⁷ International Conference for Labour Statisticians

Arbetad tid och produktivitet

All mätning av produktivitet innebär att sätta resultatet av en verksamhet, vanligen förädlingsvärdet, i relation till ansträngningen eller insatsen. Oavsett om man vill mäta arbetsproduktiviteten eller totalfaktorproduktiviteten (TFP), krävs därför ett mått på arbetsinsatsen. Valet av mått på arbetsinsatsen är emellertid inte självklart och styrs dels av vad som är relevant att räkna in, dels av vad som låter sig mätas till en acceptabel kostnad.

Arbetsinsatsen bör mätas på ett sådant sätt att förbättrade produktionsmetoder, ökad intensitet i arbetet, effektivare arbetsorganisation samt bättre maskiner, verktyg och råvaror medför att produktiviteten stiger. *Faktiskt arbetad tid* kan tyckas vara ett rimligt begrepp, men är svårt att definiera. Det kan bl.a. tolkas som produktiv tid, dvs. den tid som används för direkt produktion av varor eller tjänster. Tid för utbildning, pauser etc. är med detta synsätt således icke-produktiv. Likaså kan man ifrågasätta om tid som läggs på misslyckad produktion, t.ex. produkter som måste kasseras av ett eller annat skäl, ska räknas som produktiv.

Alternativt kan *faktiskt arbetad tid* tolkas som den tid som en arbetsgivare förväntar sig att arbetstagaren lägger ner på arbetet, direkt eller indirekt. Arbetsgivaren skickar arbetstagaren på utbildning, tillåter pauser etc. och räknar med att på längre sikt få avkastning på detta i form av ökad output eller bättre kvalitet i produktionen. Sådant som är av värde för arbetstagaren men som inte kan förväntas ge positiva effekter på produktionen ens på lång sikt, t.ex. sociala aktiviteter eller att utträta privata ärenden, skulle i så fall inte räknas som arbetad tid. Icke desto mindre kan det vara lönsamt för arbetsgivaren, t.ex. genom minskad personalomsättning, att medge sådant.

En mellanform är den tid då arbetstagaren kan utföra privata åtaganden men samtidigt står till arbetsgivarens förfogande, exempelvis beredskapstid/ jourtid i hemmet. Viss restid kan räknas till denna mellanform, även om arbetstagarens möjligheter till att disponera sin tid för eget bruk då är begränsade. Det finns naturligtvis även renodlad icke-produktiv tid, där arbetstagaren utan arbetsgivarens vetskap låter bli att arbeta.

Det är viktigt att den tid, som kan påverkas av sådant som man tänker sig vara produktivitetshöjande åtgärder, räknas till den arbetade tiden. Om man t.ex. menar att förkortade kafferaster är produktivitetshöjande, bör rasterna räknas som arbetad tid. Om kafferasterna inte skulle räknas som arbetad tid, skulle kortare raster öka

såväl produktionen som den arbetade tiden, dvs. produktiviteten skulle i stort sett inte påverkas.

Ett i många hänseenden praktiskt sätt är att använda sig av arbetsgivarens definition av *betald tid*. Med den definitionen kommer variationer i raster och sociala aktiviteter, såväl sådana som sanktioneras av arbetsgivaren som andra, och som påverkar produktionen också att påverka produktiviteten. Däremot kommer arbete som utförs utanför betald tid, s.k. obetald övertid, inte att räknas. Till exempel kommer man inte att kunna registrera variationer i övertidsarbetet hos arbetstagare som har en fast månatlig ersättning för eventuell övertid i sina anställningsavtal. Likaså uppstår problem med att definiera den arbetade tiden för egna företagare och obetalda familjemedlemmar.

Andra användningar av arbetad tid

Mätning av arbetad tid är naturligtvis viktig för den ekonomiska statistiken, där informationen behövs för att beräkna produktiviteten, tillgång och efterfrågan på arbetskraft, konkurrenskraft gentemot omvärlden m.m. Uppgifter om arbetad tid är emellertid viktig inom flera andra områden.

Inom lönestatistiken behövs uppgifter om arbetade timmar för att beräkna lön per tidsenhet, utvärdera löneskillnader och lönefördelningar samt för att beräkna sammansättning och förändring av arbetskostnader.

Arbetskraftsstatistiken använder arbetade timmar för att beskriva olika gruppers anknytning till arbetsmarknaden och för att analysera strukturen och dynamiken i arbetskraften. Arbetade timmar används även för att beskriva arbetsmiljöfrågor samt för att studera arbetskraftstillgången och flexibiliteten i arbetskraften.

Inom den sociala statistiken används information om arbetade timmar bl.a. för att studera balansen mellan arbete och fritid, fördelningen av arbetet inom familjen och social utslagning.

Å ena sidan är det givetvis bra för jämförbarheten mellan statistikgrenarna att använda samma definition av arbetad tid genomgående. Å andra sidan finns det anledning att bedöma aktiviteter i gråzonen mellan arbetad och ej arbetad tid olika beroende på sammanhang.

I idealfallet, dvs. om man inte behövde ta hänsyn till kostnaden för insamling och bearbetning av data, skulle man antagligen vilja redovisa statistik av alla tänkbara slag över det som i något sammanhang

kan betraktas som arbetad tid. Då skulle varje användare kunna komponera det mått på arbetad tid som för tillfället passade bäst. Samtidigt skulle internationella överenskommelser avgöra vilka mått som skulle publiceras som officiell statistik och användas för jämförelser mellan länderna.

I praktiken innebär dessvärre knappheten på resurser att detta inte är möjligt. Då bör kravet på internationell jämförbarhet, liksom redovisningen av produktion, sysselsättning, arbetslöshet m.m. vara avgörande.

Nuvarande användning av arbetstidsstatistik

Tidigare har data avseende arbetstider huvudsakligen varit begränsade till industrin. Allteftersom tjänstesektorn har vuxit sig större har efterfrågan på data avseende denna del av arbetsmarknaden ökat och frågor som exempelvis flexibel arbetstid blivit aktuella.

Här ges några exempel på olika arbetstidsbegrepp och deras olika användningsområden:

<i>Arbetstidsbegrepp</i>	<i>Användningsområde</i>
Betalda timmar	Lönestatistik: lönenivåer
Betalda frånvarotimmar	Företagsstatistik: arbetsmiljö m.m.
Faktiskt arbetade timmar	Nationalräkenskaperna: produktivitet Företagsstatistik: produktivitet, konkurrenskraft, konjunkturer m.m. Lönestatistik: löneskillnader, lönefördelningar AKU ⁸ : arbetskraftens struktur och utveckling Social statistik: tidsanvändning, arbetsfördelning
Övertidstimmar	Företagsstatistik: arbetskraftsefterfrågan AKU: Sociala förhållanden, hälsa
Överenskommen arbetstid	Lönestatistik: beräkningsvariabel AKU: anknytning till arbetsmarknaden

⁸ Arbetskraftsundersökningen

Vanligtvis arbetade timmar	Lönestatistiken: lönenivåer AKU: anknytning till arbetsmarknaden Social statistik: bakgrundsvariabel
Undersysselsättning	AKU: arbetskraftsutbud
Anställningsvillkor	Nationalräkenskaperna: fördelningsvariabel för produktivitet Företagsstatistiken: fördelningsvariabel Lönestatistiken: fördelningsvariabel AKU: arbetskraftens flexibilitet Social statistik: välfärd

Datakällor

De tre vanligaste källorna för information om arbetade timmar är:

- 1) Företagsbaserade undersökningar (Establishment surveys, ES). I Sverige är det lönestatistiken som är den huvudsakliga källan
- 2) Hushållsbaserade undersökningar, oftast AKU (Labour Force Survey, LFS)
- 3) Registerbaserade undersökningar (Administrative Register, AR).

Därutöver förekommer olika typer av tidsanvändningsstudier (Time Use Surveys, TUS).

Företagsbaserade undersökningar

Den grundläggande svagheten med företagsbaserad information är att den oftast är helt knuten till lönesystemen. Förutom den överenskomna arbetstiden är det således bara olika typer av avvikelser från den överenskomna arbetstiden som registreras, oftast om de påverkar löneutbetalningen eller om uppgifter krävs in av skattemyndigheten. Dessa registreringar kan variera mellan företagen och kan därför på aggregerad nivå ge oprecisa skattningar. Den redovisade tiden kommer därför att vara *betald tid* eller *överenskommen tid* istället för *faktiskt arbetad tid*.

Hushållsbaserade undersökningar

De hushållsbaserade undersökningarna, inklusive AKU, är beroende av vad de utfrågade individerna svarar på ett antal standardiserade frågor. Svaren beror på de svarandes vilja och förmåga att svara på frågorna. Oftast ställs den direkta frågan: "Hur många timmar arbetade du förra veckan?" Svaret beror i hög grad på vad den svar-

ande lägger in i begreppet "arbete". Dessutom finns det oftast inga särskilda rutiner för att erhålla svar från egna företagare, vilkas aktiviteter kan ligga i gråzonen mellan arbete och fritid. Detta, tillsammans med att hushållsundersökningar ofta använder sig av indirekta svar, gör att det uppstår underskattningar av frånvaron och övertiden i jämförelse med administrativa källor. Därför behövs det ett antal frågor om de enskilda komponenterna i arbetstid och frånvaro för att hjälpa den svarande.

Registerbaserade undersökningar

Dessa undersökningar baseras på register som skapats för att lagstiftningsvägen registrera olika typer av företeelser. Det kan gälla exempelvis normalarbetstid, sjukfrånvaro och föräldraledighet. Skattemyndigheternas register över inkomster och arbetsgivaravgifter kan vara användbara i dessa sammanhang.

Tidsanvändningsundersökningar

Denna typ av undersökningar ligger sällan till grund för produktionen av nationella arbetstidsmått. Däremot kan de användas för att korrigera och kvalitetskontrollera övriga undersökningar. Eftersom den svarande i denna typ av undersökningar ska ange sin tidsanvändning, kan själva arbetstidsmått "skapas" senare vid bearbetningen av undersökningen. Kostnaden för sådana undersökningar är naturligtvis hög.

Indelning av arbetstidsbegrepp

Nedanstående redovisning av arbetstidsbegrepp bygger på den indelning som nu verkar vara internationellt accepterad, dvs. *Arbetad/Ej arbetad tid* kombinerad med *Betald/Ej betald tid*. Skillnaden är att nedanstående indelning tillämpar ett antal ytterligare underindelningar för att återstående problemområden klart ska framgå. En möjlig indelning av den tid av dygnet som har någon anknytning till arbetet skulle således kunna vara:

Variabel 1: Grad av arbetsanknytning**A. Faktiskt arbetad tid, FAT**

1) Faktiskt arbetad tid under överenskommen arbetstid

- a) Fullt produktiv tid (FPT)
- b) Indirekt produktiv tid (IndPT)
- c) Ej produktiv tid (EjPT)

2) *Plustid (arbetad tid utöver överenskommen arbetstid)*

- a) Fullt produktiv tid
- b) Indirekt produktiv tid
- c) Ej produktiv tid

B. Ej arbetad tid (frånvaro m.m.), EAT

1) Frånvarotid (under överenskommen arbetstid)

2) Beredskapstid; tid då en person står till förfogande för att kunna gå i tjänst (utanför överenskommen arbetstid)

3) Övrig tid som inte fullt ut kan användas som fritid pga. arbetet (utanför överenskommen arbetstid).

Dygnets övriga tid kan ur arbetstidssynpunkt benämnas som *fritid*. I detta sammanhang bortser vi från att arbetsgivaren på olika sätt kan bidra med pengar även till de anställdas fritid, exempelvis genom betald/subventionerad idrottsutövning på fritiden.

Variabel 2: Ersättningsgrad**X. Betald tid, i pengar eller tid**

- 1) Betald enligt en högre taxa än ordinarie taxa
- 2) Betald enligt ordinarie taxa
- 3) Betald lägre än ordinarie taxa

Y. Ej betald tid

Exempel på variabelkombinationer

FAT = Faktiskt arbetad tid, EAT = Ej arbetad tid, ÖAT = Överenskommen arbetad tid, FPT = Fullt produktiv tid, IndPT = Indirekt produktiv tid, EjPT = Ej produktiv tid, AS = Arbetsställe, AT = Arbetad tid.

Arbetsanknytning/Ersättningsgrad	Betald, hög taxa (X1)	Betald, ord. taxa (X2)	Betald, lägre taxa (X3)	Ej betald (Y)
FAT/ÖAT, FPT (A1a)	- (11)	Ordinarie arbetstid (12)	- (13)	- (14)
FAT/ÖAT, IndPT (A1b)	- (21)	Kort rast, företagsutb., jourtid, tjänsteresor under ÖAT (22)	Jourtid (23)	- (24)
FAT/ÖAT, EjPT (A1c)	- (31)	Icke-produktiv tid (32)	- (33)	- (34)
Plustid, FPT (A2a)	Ordinarie övertid (41)	Mertid (42)	- (43)	"Frivillig" arbetstid utöver avtal (44)
Plustid, IndPT (A2b)	Ex. kort rast etc. (51)	- (52)	Tjänsteresor under ej ÖAT (53)	- (54)
Plustid, EjPT (A2c)	Icke produktiv tid (61)	Icke produktiv tid (62)	- (63)	- (64)
EAT, frånvaro (B1)	- (71)	Semester, helg, läkarbesök på bet. AT etc. (72)	Sjukfrånvaro (73)	Tjänstledighet utan ersättning (74)
EAT, står till förfogande (B2)	- (81)	Beredskapstid (82)	Beredskapstid (83)	- (84)
EAT, Övrig tid (B3)	- (91)	- (92)	- (93)	Resor till och från AS (94)

Problem med definitioner av några centrala arbetstidsbegrepp

Beteckningarna inom parentes hänvisar till ovanstående förslag till indelning av arbetstidsbegrepp (V1/V2), där V1 refererar till variabel 1 (grad av arbetsanknytning) och V2 till variabel 2 (ersättningsgrad).

Arbetad tid diskuteras i en artikel till Parisgruppen (Harðarson, de la Fuente 2006). Arbetad tid definieras där som den tid som den anställde tillbringar under kontroll och ansvar av arbetsgivaren:

“Working time is the time persons spend under the control and responsibility of a producing unit and

- a) directly engaging in producing the goods or services which are the principal or secondary output of the producing unit, or*
- b) engaging in an ancillary activity creating the necessary condition for the production of the goods or services of the producing unit, or*
- c) spending time in work-related pauses, which are the necessary consequence of the principal, secondary or ancillary activities of the producing unit, or*
- d) participating in education or training which is immediately and directly connected to the principal, secondary or ancillary activities of the producing unit.”*

Harðarson & de la Fuente använder begreppen arbetsrelaterade och icke arbetsrelaterade pauser:

“A pause is a work-related pause if it fulfils three conditions:

- a) it is clearly demarcated by events in time marking the start and end of the activity;*
- b) if during that period no contribution to the production is made and*
- c) the pause is a necessary consequence of the production process.”*

Arbetsinsatser som inte står under en arbetsgivares ansvar och kontroll, ligger utanför denna definition.

Definitionen har klara fördelar, men lämnar ändå en del frågor obesvarade, t.ex. om obetald övertid ska anses vara arbetad tid och om resor mellan olika arbetsplatser ska räknas som arbetad tid. Vi tar upp dessa och andra problem nedan.

Enligt EU och ILO (1962)⁹ inkluderar *faktiskt arbetad tid*:

- a) Faktiskt arbetade timmar under överenskommen arbetstid. (A1)
- b) Timmar som arbetas utöver den överenskomna arbetstiden och vanligtvis är högre betalda, s.k. övertidstimmar. (A2)
- c) Tid som tillbringas på arbetsplatsen med att förbereda arbetet, underhålla och reparera, sköta verktyg, fylla i blanketter och att sköta fakturor, tidrapporter och andra rapporter. (ingår i A1.b och A2.b)
- d) Spilltid av olika slag som tillbringas på arbetsplatsen på grund av exempelvis tillfällig arbetsbrist, maskinhaveri och olyckor eller annan tid som tillbringas vid arbetsplatsen utan att utföra någon produktiv aktivitet men är betald enligt anställningsavtal. (ingår i A1.c och A2.c)
- e) Tid som läggs ner på korta raster på arbetsplatsen inkluderande kaffepauser. (ingår i A1.c och A2.c).

Däremot inkluderas inte

- f) Tid som är betald men som inte arbetas såsom helgledighet, semester, sjukdom eller föräldraledighet. (ingår i B1/X)
- g) Lunchraster (ingår i B3/Y)
- h) Restid till och från arbetet (ingår i B3/Y).

I denna definition behandlas variabeln *betald/ej betald tid* enbart delvis. Därmed undviker man ett antal problem som måste lösas:

1. Under b. tas enbart betald övertid upp. Hur ska obetald övertid (A2/Y) behandlas? Den obetalda övertiden kan vara av två slag:

i) Obetald övertid på eller utanför arbetsplatsen som är känd av arbetsgivaren, kan inte anses stå under arbetsgivarens kontroll och ansvar. Om emellertid arbetstagaren utför arbetsuppgifter som annars skulle ha behövt utföras inom överenskommen arbetstid eller som betald övertid, liknar den i hög grad faktiskt arbetad tid.

Enligt vår mening bör denna obetalda övertid räknas in i *faktiskt arbetad tid*.

ii) Obetald övertid som ur arbetsgivarens synvinkel är onödig. Gränsdragningsproblem uppstår främst inom tjänstemannayrken. Arbetstagaren kan sitta hemma och fundera på sina arbetsuppgifter och kan i en enkät ange detta som obetald övertid.

---

⁹ EU-förordningen om grundläggande företagsstatistik har fastställts av ILO (10th ICLS, "Resolution concerning statistics of hours of work", 1962) och används av såväl SNA (System of National Accounts) som ESA (European System of Accounts).

Vi anser att denna obetalda övertid inte bör räknas in i *faktiskt arbetad tid*.

2. Ett problem som nästan aldrig behandlas är den del av *faktiskt arbetad tid* som kan klassificeras som *icke-produktiv tid*, dvs. den tid som är icke-produktiv men som betalas som överenskommen arbetstid eller som övertid. Ett exempel är då arbetstagaren tar längre lunchraster än vad som är överenskommet med arbetsgivaren och där denna tid blir betald arbetstid. Begreppet *produktiv tid* hör egentligen hemma i ett betydligt snävare sammanhang, "då arbetstagaren faktiskt producerar en vara eller en tjänst". Men med den definitionen är det mycket tid som är "icke-produktiv" men som ingår i *faktiskt arbetad tid*. Människan är ingen robot och därför måste vanligt mänskligt beteende, såsom kortare pauser, toalettbesök och privata samtal, ingå; kort sagt det som arbetsgivaren utan klagomål skulle acceptera om han visste om det. Det är således sådan tid som arbetsgivaren inte skulle acceptera som arbetstid, som i detta sammanhang bör räknas som *icke-produktiv tid*. Sådan tid uppfyller inte kraven för att räknas som arbetsrelaterad paus.

Vi anser att denna "icke-produktiva" tid inte ska ingå i *faktiskt arbetad tid*. Att det därmed uppstår mätproblem är uppenbart, men gäller även en del andra variabler.

3. *Beredskaps- och jourtid* eller annan tid då arbetstagaren står till förfogande för att gå i tjänst, utgör ett särskilt problem. Denna tid betalas oftast enligt en lägre taxa (B2/X3). Sådan arbetstid behandlas inte i de nuvarande internationella definitionerna av *faktiskt arbetad tid*. Denna arbetsrelaterade tid kan förekomma på en skala allt ifrån tid som i princip är lik fritid till sådan som är lik arbetstid. I vissa fall blir man mycket sällan kallad "i tjänst" och kraven på hur man måste bete sig är vaga. I andra fall är man tvungen att tillbringa jourtiden på arbetsplatsen.

Eftersom jourtiden tillbringas på arbetsplatsen, står den anställde under arbetsgivarens kontroll och ansvar. Detta gäller oavsett hur den anställde använder tiden (t.ex. till att sova). Vi föreslår därför att jourtid inkluderas i *faktiskt arbetad tid*.

Eftersom beredskapstid inte tillbringas på arbetsplatsen, står den anställde inte under arbetsgivarens kontroll eller ansvar så länge han/hon inte kallas till tjänstgöring. Vi anser därför att beredskapstid normalt inte ska räknas som arbetad tid. Men det finns fall där arbetsgivarens krav på den anställde under beredskapstiden är så omfattande att det är rimligt att likställa den med jourtid. Hur jourtid respektive beredskapstid betalas är emellertid inte relevant.

4. Vanliga resor till och från arbetsplatsen ($B3/Y$) ingår normalt inte i *faktiskt arbetad tid*, eftersom tiden inte står under arbetsgivarens kontroll och ansvar. Eftersom en del av restiden kan ingå i den avtalade arbetstiden i vissa anställningsavtal och då betalas som sådan, menar vi att restiden då ska räknas in i *faktiskt arbetad tid*. I de fallen förutsätts det ofta också något slags arbetsprestation under resan. Om arbetstagaren får resa "på arbetstid" utan något slags motprestation, bör dock restiden inte ingå i *faktiskt arbetad tid*.

5. Tid för resor som är nödvändiga för att utföra arbetet ($(A1.b + A2.b)/X3$) utgör ett problem, om de utförs utanför normal arbetstid. Vanligtvis betraktas den som ett mellanting mellan arbete och fritid. Det vanligaste är att sådan restid betalas enligt en lägre taxa än den ordinarie. Enligt modellen presenterad av Harðarson & de la Fuente bör all sådan restid, dvs. resor mellan bostaden/arbetsplatsen och en ny arbetsplats, ingå i *faktiskt arbetad tid*. Detta beror på att restiden står under arbetsgivarens kontroll och ansvar och att resandet är nödvändigt för produktionsprocessen.

Vi anser att all restid av detta slag bör inkluderas i *faktiskt arbetad tid* oavsett när den infaller och i vilken utsträckning den betalas.

6. Tid som ersätts enligt ordinarie taxa men är *fritid* ($B3/X2$), dvs. det som skulle kunna betecknas som betald fritid, räknas ibland in i arbetstiden. Detta gäller exempelvis idrottande på betald arbetstid. Arbetsgivaren har naturligtvis skäl att betala för denna tid, för att t.ex. åstadkomma mindre personalomsättning, friskare personal etc. och kan därmed hävda att det är en god investering.

Vi menar att denna tid, eftersom den inte kan anses vara en arbetsrelaterad paus, inte bör räknas in i *faktiskt arbetad tid*.

7. Företagsanknuten utbildning ($A1.b/X$) är ytterligare ett område som inte har en självklar klassificering. För att räknas som faktiskt arbetad tid bör utbildningen stå under arbetsgivarens kontroll och ansvar samt vara inriktad på företagets produktion.

Vår åsikt är att utbildning, som är direkt ämnad för att arbetstagaren på ett mer rationellt sätt ska kunna sköta sina arbetsuppgifter, bör räknas in i *faktiskt arbetad tid*. Utbildning som är till för att den anställde ska kunna ta på sig helt andra arbetsuppgifter bör inte räknas in.

8. Lärlingssystemet är vanligt i flera länder. I samband med detta uppstår frågan om vilken tid som ska räknas in i arbetstiden. I Sverige är omfattningen av detta system begränsad och därför blir

det oftast en fråga om att skilja på nyanställdas arbete och utbildning.

Eftersom lärlingssystemet uppfyller kontroll- och ansvarskriterierna och är direkt knutet till produktionen, anser vi att lärlingars tid bör räknas som faktiskt arbetad tid.

Utflyttning av produktion inom den svenska industrin

Daniel Lennartsson¹⁰
Pär Lindholm¹⁰

Sammanfattning

I denna rapport studeras fenomenet *flyttning av produktion till utlandet*. I takt med en ökad internationalisering har flytt av produktion kommit att få en allt större uppmärksamhet. I denna rapport har SCB, med utgångspunkt i AMS varselstatistik, försökt kvantifiera omfattningen av flytt utomlands efter bransch, storleksklass, region, ägande och det land som produktionen flyttat till.

I Sverige har ca 8 500 industrivarsel lagts för flytt av produktion utomlands mellan åren 2002 och 2004. Detta motsvarar ett årligt genomsnitt på ca 2 800 varsel, vilket i sin tur motsvarar 0,4 procent av industrisysselsättningen 2001 eller ungefär ett jobb av 250.

Mer än hälften av varslen har lagts för flytt av produktion till lågkostnadsländer. Flytt till lågkostnadsländer motsvarade genomsnitt ca 1 700 varsel årligen eller 0,23 procent av den totala industrisysselsättningen. Bland lågkostnadsländerna är Kina den vanligaste destinationen. Ungefär vart sjätte varsel beror på en flytt dit. Andra viktiga lågkostnadsdestinationer finns bland närliggande europeiska länder såsom Polen och de baltiska länderna.

Cirka två femtedelar, eller 1 150 per år, av samtliga varsel berodde på flytt av produktion till högkostnadsländer. Det är främst till grannländer som Finland, Danmark och Tyskland som produktionen flyttat.

Det genomsnittliga antalet varsel i förhållande till industrisysselsättningen ökade med storleken på arbetsstället. För arbetsställen

---

¹⁰ Författarna är utredare vid enheten för näringslivets struktur vid SCB. Förfrågningar kan ställas direkt till författarna via e-post med adress fornamn.efternamn@scb.se.

med fler än 200 anställda uppgick det genomsnittliga antalet varsel för flytt av produktion till utlandet till ca 0,55 procent av industri-sysselsättningen. För de allra minsta arbetsställena var motsvarande uppgift endast 0,09 procent. Arbetsställen med fler än 200 anställda har i störst utsträckning valt att förlägga sin produktion till lågkostnadsländer, medan de med färre än 200 anställda oftare valt högkostnadsländer.

Cirka sju procent av samtliga industriarbetsställen ägs av internationella företag. Utlandsägda företag äger tre procent av samtliga industriarbetsställen och svenskägda internationella företag fyra procent. Andelen varsel som lagts för flytt av produktion utomlands visade under den undersökta perioden ett omvänt mönster. Hela 54 procent av varslen på grund av flytt av produktion utomlands skedde i utlandsägda företag. Motsvarande tal för svenskägda internationella företag var 38 procent och för övriga företag 8 procent.

El-, elektronik- och optikbranschen är en av tre branscher som drabbats hårdast under 2002–2004 då det gäller flytt utomlands. I genomsnitt har antalet varsel som lagts inom branschen med den motiveringen motsvarat 0,8 procent av sysselsättningen. Andra branscher i samma nivå var textil- och beklädnadsindustrin samt gummi- och plastvaruindustrin. Inom textil- och beklädnadsindustrin samt jord- och stenvaruindustrin gick all flytt av produktion till lågkostnadsländer.

Den region som drabbats hårdast då industriproduktionen flyttat utomlands är Småland med öarna. Här motsvarade det genomsnittliga årliga antalet varsel 0,7 procent av sysselsättningen. En region som i stort sett klarat sig från flytt av produktion till utlandet är Övre Norrland, där det genomsnittliga årliga antalet varsel endast motsvarade 0,1 procent av sysselsättningen.

Inledning

Under de senaste åren har vi mötts av ett antal fall av nedläggning av verksamhet i Sverige för att denna senare ska uppstå någonstans utanför landets gränser. Det kan handla om all verksamhet vid ett arbetsställe eller en del av verksamheten. Vi har i denna studie analyserat fenomenet *flyttning av produktion till utlandet* och försökt att mäta dess omfattning.

Sedan år 2000 har tillväxten i ekonomin varit hög utan att antalet arbetstillfällen har ökat i samma grad. I debatten har utflyttning av produktion från Sverige till lågkostnadsländer framhållits som en viktig förklaring till att sysselsättningen inte utvecklats som förvän-

tat. Det har lett till att internationell omlokalisering av produktion, eller jobb, till lågkostnadsländer väckt ett ökat intresse hos beslutsfattare, media och forskare.

De tänkbara orsakerna till att företag i allt större utsträckning flyttar delar av sin produktion är många. En av förklaringarna är den tekniska och ekonomiska utvecklingen i Östeuropa, Asien och Sydamerika. En annan är minskade problem att kommunicera på långa avstånd i kombination med lägre kostnader för transporter. Sammantaget kan motiven härledas till den ökade globalisering som förändrat näringslivets förutsättningar.

Flytt av produktion berör inte bara industrin utan även tjänstesektorn, såsom IT-tjänster, bokföringstjänster och forskningstjänster. I den här studien har vi dock valt att enbart studera den svenska industrin.

Syfte och avgränsningar

Denna artikel syftar till att redovisa det antal jobb som påverkats av att svensk industriproduktion har flyttat utomlands mellan 2002 och 2004. Resultaten redovisas efter bransch, region, storleksklass, ägande och vilket land produktionen flyttat till. I korthet berörs också frågan om hur det har gått för de uppsagda personerna efter varslet om flytt utomlands.

Artikeln fokuserar på flytt av produktion från Sverige till andra länder. I artikeln presenteras statistik över flytt av produktion inom tillverkningsindustrin, dvs. inom branscherna 10-37 enligt Svensk näringsgrensindelning (SNI 2002). I texten används begreppet industrin synonymt med tillverkningsindustrin.

Då AMS varselstatistik inte täcker in de företag som har varslat färre än fem anställda, ingår inte dessa arbetsställen i studien.

Förutom direkta effekter på sysselsättningen i de företag som genomför neddragningar av antalet anställda, förekommer det även en rad indirekta effekter. Med indirekta effekter avses effekter på företag som är underleverantörer till företag som flyttat sin produktion och därmed förlorat sin kund. I denna rapport presenteras endast statistik över de *direkta* effekterna av flytt av produktion.

Begreppet flytt av produktion

Omfattningen av flytt av produktion skiljer sig åt mellan olika organisationers mätningar. Detta beror till stor del på att begreppet är svävande. I den svenska debatten används ett flertal olika tolk-

ningar. I denna rapport har vi valt att följa den definition som ITPS (Mattila och Strandell, 2006) använder.

I denna studie används en snäv definition av begreppet flytt av produktion som går ut på att vi studerar den omlokalisering eller outsourcing som *direkt* påverkar produktionen och sysselsättningen i Sverige. Det är alltså viktigt att skilja på flytt i bemärkelsen omlokalisering/outsourcing och expansion respektive ägarförändringar.

I nedanstående figur kan man se fyra olika slags flytt av produktion, inom eller utanför egen organisation samt inom eller till/från ett land. En ändrad geografisk lokalisering kallas för omlokalisering, medan outsourcing betyder att verksamheten överläts på en extern leverantör. Vid omlokalisering har företaget fortfarande kontroll över verksamheten och kan ångra sitt beslut. Outsourcing innebär till skillnad från omlokalisering att verksamheten överläts på ett annat företag och det ursprungliga företaget förlorar kontrollen över den (Mattila & Strandell, 2006).

Figur 2

Exempel på flytt av produktion

Examples of relocation of production

	Inom ett land	Internationellt
Inom egen organisation	<i>Nationell omlokalisering</i> av produktion inom egen organisation	<i>Internationell omlokalisering</i> av produktion inom egen organisation
Utanför egen organisation	<i>Nationell outsourcing</i> av produktion till extern leverantör	<i>Internationell outsourcing</i> av produktion till extern leverantör

Företagens drivkrafter

Konkurrensen från lågkostnadsländer har varit i fokus under de senaste åren. Det finns fortfarande stora skillnader i produktionskostnader mellan högkostnadsländer och lågkostnadsländer. Enligt teorin om internationell handel skulle handeln med lågkostnadsländer ha en positiv effekt på samtliga inblandade länder. Det vore dock felaktigt att dra slutsatsen att skillnader i arbetskostnader skulle leda till att hela den industriella sektorn i högkostnadsländer flyttas till lågkostnadsländer.

Det finns naturliga barriärer mot att produktion flyttas utomlands. Först och främst finns det fasta kostnader. När arbetsställen har etablerat sig i ett land så har de fasta kostnaderna för produktionen redan genererat ett utlägg som är svårt att få tillbaka. Om man

omlokaliserar de här produktionsenheterna till lågkostnadsländer är man tvungen att göra utlägg för de fasta kostnaderna två gånger. Därför är lägre produktionskostnader i utlandet inte ett tillräckligt incitament för att flytta produktion utomlands.

En *andra* barriär är avstånden. Att producera utomlands är mer kostsamt för företagen om dess produkter ska konsumeras på den inhemska marknaden, eftersom avstånden till lågkostnadsländerna genererar transportkostnader. Att behålla produktionen inom landet kan också av andra skäl vara en tillgång om man ska sälja på den inhemska marknaden. Till exempel kan en flytt av produktionen medföra lägre försäljning och generera indirekta kostnader i form av ökade kostnader för marknadsföring på den svenska marknaden.

En annan aspekt på flytt av produktion är möjligheten att nå nya marknader. Lågkostnadsländerna är inte bara konkurrenter med potentiellt lägre kostnader än högkostnadsländer, de är också kunder till industrialiserade länder och deras efterfrågan kommer att stiga i takt med den inkomst som de kan få genom att den internationella handeln ökar och deras ekonomiska utveckling accelererar. Det är uppenbart om man studerar uppgifter över Kinas BNP per capita som växte med 214 procent mellan 1993–2004. Som jämförelse kan vi se att samma utveckling för Sverige endast var 33 procent. Kinas andel av den svenska varuexporten steg med nära 22 procent mellan 1993 och 2003, även om den bara utgör en liten andel, 2,2 procent, av den totala svenska exporten.

Metod och kvalitet i statistiken

Metod

Utgångspunkten för denna analys har varit att från AMS uppgifter om uppsagda personer fördelade på orsaks-koder, såsom flytt av produktion, *skapa ett register* över arbetsställen som flyttat sin produktion utomlands. I ett nästa steg har ett antal statistikuppgifter om arbetsstället hämtats från andra register.

I steg 1 till 7 nedan beskrivs tillvägagångssättet för att skapa registret och inhämta statistikuppgifter till detta.

Steg 1 – Utgår från registret över varslade personer enligt AMS

I det register som vi utgått från finns det för åren 2002–2004 endast *uppgifter om varslade personer* och inte varslade arbetsställen och företag.

Steg 2 – Kopplar varslade personer till arbetsställe

Med hjälp av de uppsagda individernas personnummer i steg 1 har uppgifter från Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS)¹¹ inhämtats om vilka företag och arbetsställen individerna blivit uppsagda från. Därmed har också uppgifter som är kopplade till företagen och arbetsställena kunnat fastställas.

Steg 3 – Mäter arbetsställets sysselsättningsförändring

För att i ett senare skede kunna skapa den matris över arbetsställen, som med hög sannolikhet flyttat sin produktion utomlands (se figur 3 nedan), börjar vi med att mäta arbetsställets sysselsättningsförändring. Vi antar att om man flyttar sin produktion minskar sysselsättningen på arbetsstället. Vi har flaggat upp arbetsställen där sysselsättningen minskat med minst 25 procent mellan två år.

Mätningen av sysselsättningsförändringen har gjorts för året före och året efter varselåret. Om ett företag exempelvis varslat för flytt av produktion under 2002, så har vi mätt sysselsättningsförändringen för arbetsstället mellan 2001 och 2003. Det är även denna sysselsättningsförändring som vi använt parallellt med storleken på varslat i våra tabellpresentationer längre fram. Uppgifter om sysselsättningen har hämtats från SCB:s företagsregister (FDB).

Steg 4 – Mäter arbetsställets importförändring

För att i ett senare skede kunna skapa den matris (se figur 3 nedan) över arbetsställen som med hög sannolikhet flyttat sin produktion utomlands, behöver vi även mäta arbetsställets importförändring.

Importen har först aggregerats till arbetsställets koncernnivå. Detta gör det möjligt att beskriva ett flöde av import för ett slag av produkter, land som produkten importeras ifrån och den importerande koncernen. Produkten är identifierad utifrån Svensk produktindelning efter näringsgren (SPIN). SPIN innehåller ca 120 produkter. Förändringen av importen mäts på motsvarande sätt som sysselsättningen, dvs. året före och året efter varselåret. Importförändringen ska också ha skett för en produkt som motsvarar den verksamhet som arbetsstället tidigare har bedrivit. Produktens SPIN-kod ska överensstämma med arbetsställets näringsgren enligt SNI 2002 på tresiffernivå.

När importförändringen mätts har vi tagit hänsyn till att det finns kostnadsskillnader mellan länder. En import från Kina av samma kvantitet som en import från Frankrike har förmodligen inte lika

---

¹¹ www.scb.se/rams.

högt värde. Importen från respektive land har räknats om med hänsyn till landets skillnad i BNP per capita gentemot Sverige. BNP per capita har alltså använts för att ta hänsyn till kostnadsskillnader mellan länder.

Vi har flaggat upp de arbetsställen där importökningen är större än den skattade avbrutna svenska produktionen av varan som troliga flyttare av produktion.

Steg 5 – Skapar en matris över arbetsställen som med olika sannolikheter flyttat sin produktion utomlands

De arbetsställen som enligt steg 3 har en sysselsättningsminskning och enligt steg 4 har en importökning har nu fått en markering att de med hög sannolikhet flyttat sin produktion utomlands det aktuella varselåret. Denna variabel kallar vi nu *ImpSys*.

Utifrån AMS variabel om flytt av produktion nu benämnd *Flytt*, kan nedanstående matris (figur 3) tas fram genom att korstabulera variablerna *ImpSys* och *Flytt*.

Figur 3

Indikationer på flytt av produktion 2002

Indications of international relocation of production, 2002

	ImpSys = 0	ImpSys=1
Flytt = 0	Låg sannolikhet för flytt utomlands A) Företaget har varken flaggats för flytt utomlands enligt vår modell eller har någon flagga från AMS. 572 företag	B) Företaget har enligt vår modell flaggats för flytt utomlands, men har ingen flagga från AMS för flytt av produktion. 44 företag
Flytt = 1	C) Företaget har inte enligt vår modell flaggats för flytt utomlands, men har en flagga från AMS för flytt av produktion. 48 företag	Hög sannolikhet för flytt utomlands D) Företaget har enligt vår modell flaggats för flytt utomlands och har en flagga från AMS för flytt av produktion. 15 företag

Not: Uppgifterna om antalet arbetsställen som tillhör respektive grupp är taget från varselåret 2002 men liknande mönster kan ses för 2003 och 2004.

Steg 6 - Manuell genomgång av kritiska företag

De arbetsställen som enligt matrisen tillhör rutorna B och C har kontrollerats manuellt för att avgöra om produktion flyttat utomlands. De som tillhör rutan A har inte kontrollerats, då de med låg sannolikhet har flyttat sin produktion utomlands. Arbetsställen i ruta D har

då omvänt en hög sannolikhet för att ha flyttat sin produktion utomlands. Den manuella genomgången har gjorts för varselårgångarna 2002–2004 och motsvarar ca 100 arbetsställen per årgång. Den manuella genomgången har genomförts med hjälp av årsredovisningar, information på Internet och information i SCB:s företagsregister.

Vi har hittat arbetsställen som flyttat sin produktion utomlands i alla rutorna B, C och D. Det finns alltså företag som flyttat sin produktion utomlands utan att de angivit flytt av produktion enligt AMS varselstatistik.

Steg 7- Matchningar mot andra register

När sedan ett fullständigt register över arbetsställen som flyttat utomlands framställts enligt steg 1 till 6 har registret matchats mot

- AMS:s varselstatistik för att fånga antalet varslade och antalet uppsagda personer
- SCB:s företagsregister för att få uppgifter om bransch, region, sektor och antal sysselsatta
- ITPS statistik över internationella företag för att åsätta respektive arbetsställe en kod om ägandet (utlandsägt, svenskägt internationellt företag och övriga)
- SCB:s utrikeshandelsstatistik för att fånga från vilket land som företaget importerar de varor som tidigare producerades inom landet. När importflöden kommit från ett antal olika länder har vi bara tagit med det största flödet. Metodiken är densamma som i steg 4.
- SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik i syfte att ta fram uppgifter om individernas sysselsättningsstatus för dem som blivit berörda av varsel.

Kvalitet i statistiken

De uppgifter som använts för att skapa registret i denna studie är behäftade med en viss osäkerhet på grund av felkällor såsom ramtäckning, bortfallsfel, mätfel och bearbetningsfel. För en mer ingående beskrivning av de olika felkällorna i undersökningarna hänvisas till SCB:s webbplats.

Eftersom vi manuellt har gått igenom samtliga arbetsställen som vi enligt modellen misstänkt har flyttat sin produktion utomlands, bör de arbetsställen som vi pekat ut ha flyttat sin produktion. Därför tror vi att risken för överskattning är obetydlig.

Det finns dock en osäkerhet vid landangivelsen för flytt av produktionen som kan leda till överskattning för det aktuella landet. Landangivelsen har tagits från årsredovisning, information på Internet eller från det land som man haft den största importförändringen från. Osäkerheten i samtliga dessa tre källor kan leda till en överskattning av flytt av produktion till ett visst land. Samma osäkerhet kan givetvis lika gärna leda till en underskattning av flytt till det aktuella landet.

Den manuella genomgången av arbetsställen har inte genomförts för de arbetsställen som varken enligt vår modell flaggats för flytt utomlands eller har någon flagga för flytt av produktion från AMS. Det kan tänkas att det finns arbetsställen som flyttat sin produktion utomlands även inom denna grupp, men vi bedömer det som osannolikt.

Utflyttningens effekter

En relativt liten andel av jobben påverkas

Av tabell 3 kan vi utläsa att ca 8 500 industrivarsel har lagts för flytt av produktion utomlands mellan 2002 och 2004. Detta motsvarar ett årligt genomsnitt på ca 2 800 varsel per år. Antalet varsel har varierat mellan 2 400 och 3 300 med en topp under 2003.

Flytt av industriproduktion sker till största delen, hela 74 procent, inom EU länderna.

Tabell 3

Antalet varslade personer på grund av flytt utomlands inom industrin efter region och år

Number of layoffs due to international relocation, by region and year

Region	Antal varslade personer				
	2002	2003	2004	Genomsnitt	Totalt
Inom EU	1 430	2 389	2 458	2 092	6 277
Utom EU	977	946	301	745	2 234
Totalt	2 407	3 335	2 769	2 837	8 511

Som en jämförelse kan man från varselstatistiken utläsa att antalet varsel som lagts inom industrin i genomsnitt uppgått till ca 21 000 per år under 2002–2004. Det innebär att antalet varsel inom industrin för flytt utomlands utgör ca 14 procent av alla varsel. För hela perioden 2002–2004 kan vi se att det totala antalet varsel

motsvarar ca 1,1 procent av arbetskraften inom industrin, som 2001 uppgick till 740 000 anställda. I genomsnitt har 0,4 procent av de sysselsatta inom industrin varslats för flytt utomlands mellan åren 2002 och 2004, dvs. ungefär ett jobb av 250.

I denna studie har vi valt att förlita oss på uppgifter om företagens varsel. Ambitionen var från början att mäta verkliga sysselsättningsminskningar men det visade sig svårt, eftersom även andra händelser inträffar i företagen under samma period som man lägger varslat för flytt av produktion utomlands. Till exempel kan delar av produktionen flytta till ett annat arbetsställe inom landet eller en naturlig nedtrappning av den lokala verksamheten ske. Den genomsnittliga sysselsättningsminskningen i bolag som valt att flytta sin produktion utomlands var dock 3 308 per år under perioden 2002–2004, dvs. något större än antalet varsel för flytt av produktion utomlands.

Tabell 4**Sysselsättningsminskning på grund av flytt utomlands inom industrin efter region och år***Reduction of employment due to international relocation, by region and year*

Region	2002	2003	2004	Genomsnitt	Totalt
Inom EU	2 363	2 837	2 183	2 461	7 383
Utom EU	1 073	1 186	282	847	2 541
Totalt	3 436	4 023	2 465	3 308	9 924

Det totala antalet personer som till slut blev uppsagda på grund av flytt av produktion utomlands uppgick till i genomsnitt 2 312 personer eller 81 procent av det ursprungliga antalet varslade under perioden 2002–2004.

Tabell 5**Genomsnittligt antal uppsagda och varslade under 2002–2004 efter region***Average number of dismissals and layoffs, by region. 2002–2004*

Region	Uppsagda	Varslade	Andel
Inom EU	1 778	2 092	85
Utom EU	535	745	72
Totalt	2 312	2 837	81

Uppgiften om det genomsnittliga antalet varsel, 2 837, ligger ungefär mittemellan uppgifterna om sysselsättningsminskningen och antalet uppsagda personer.

Flytt av produktion gick främst till lågkostnadsländer

Mer än hälften av de varsel som motiverades av flytt av produktion avsåg lågkostnadsländer enligt tabell 6. Utflyttning till de här länderna motiverade ca 1 700 varsel årligen eller 0,23 procent av den totala industrisysselsättningen.

Bland lågkostnadsländerna var Kina den vanligaste destinationen för flytt av produktion. Andra viktiga destinationer fanns främst bland närliggande europeiska länder såsom Polen och de baltiska staterna men även Ungern.

Ungefär 8 procent av samtliga varsel som lades inom industrin berodde på att företaget valt att förlägga sin produktion till ett lågkostnadsland.

Tabell 6

Andel varslade personer för flytt av produktion utomlands inom industrin 2002–2004 efter land. Procent

Percentage of layoffs due to international relocation, by country. 2002–2004

Lågkostnadsländer (Genomsnittligt antal varslade per år 1 687)		Högekostnadsländer (Genomsnittligt antal varslade per år 1 150)		Totalt
Land	Genomsnittlig andel varslade (%)	Land	Genomsnittlig andel varslade (%)	
Kina	16	Finland	13	
Polen	14	Danmark	10	
Ungern	11	Tyskland	8	
Oidentifierade lågkostnadsländer*	7	Storbritannien	4	
Estland	7	Italien	1	
Litauen	2	Portugal	1	
Mexico	1	Belgien	1	
Tjeckien	1	Norge	1	
Lettland	1	Nederländerna	1	
Övriga	0	Övriga	0	
Totalt	59		41	100

*I länderfördelade tabeller i rapporten hänförda till Asien.

Cirka två femtedelar, eller 1 150, av samtliga varsel beror på flytt av produktion till högkostnadsländer. Det var främst närliggande länder såsom Finland, Danmark och Tyskland som produktionen flyttade till. Flytt av produktion till högkostnadsländer motsvarade 0,16 procent av den totala industrisysselsättningen 2001.

Flytt av produktion till högkostnadsländer återspeglade förmodligen främst beslut om omstrukturering och konsolidering av koncernen snarare än att söka lägsta produktionskostnad. Företag från andra länder kan välja att flytta till Sverige av samma skäl.

Flytt av produktion gick främst från stora arbetsställen

Det totala antalet anställda inom industrin uppgick till ca 740 000 anställda under 2001. Den största andelen av industrisysselsättningen återfanns på stora arbetsställen. Hela 45 procent av antalet anställda arbetade vid arbetsställen med fler än 200 anställda. I tabell 7 kan man vidare se att industrisysselsättningen årligen har minskat med 3 procent mellan 2001 och 2004. Den största minskningen har skett inom arbetsställen med fler än 500 anställda, där den genomsnittliga årliga minskningen varit 4,6 procent mellan 2001 och 2004. På mindre arbetsställen har sysselsättningen haft en årlig nedgång på endast 1 procent.

Det genomsnittliga antalet varsel för flytt av produktion uppgick till 0,4 procent av den totala industrisysselsättningen. Antalet varsel i förhållande till sysselsättningen ökade med storleken på arbetsstället. För arbetsställen med fler än 200 anställda uppgick det genomsnittliga antalet varsel för flytt av produktion till utlandet till ca 0,55 procent av industrisysselsättningen. För de allra minsta arbetsställena var motsvarande tal endast 0,09 procent. En förklaring till detta är att varselstatistiken inte fångar upp varsel för färre än fem personer.

Av tabell 7 kan man även utläsa skillnader i vart man flyttat sin produktion. Arbetsställen med fler än 200 anställda har i störst utsträckning valt att förlägga sin produktion till lågkostnadsländer, medan de med färre än 200 anställda oftare valt att förlägga sin produktion till högkostnadsländer.

Tabell 7
Genomsnittliga antalet varslade personer för flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter storleksklass och land

Average number of layoffs due to international relocation, by size and country. 2002–2004

Storleksklass efter antal anställda	Total sysselsättning ¹			Genomsnittligt antal varslade personer, 2002–2004, i procent av 2001 års sysselsättning		
	2001	Andel	Genomsnittlig årlig variation ²	Lågkostnads-länder	Högekostnads-länder	Totalt
0– 49	210 541	28	-1,0	0,03	0,05	0,09
50– 99	94 214	13	-3,0	0,16	0,23	0,39
100–199	99 279	13	-3,4	0,12	0,33	0,45
200–499	129 450	17	-3,2	0,41	0,15	0,55
500–	207 848	28	-4,6	0,39	0,15	0,54
Totalt	741 332	100	-3,0	0,23	0,16	0,38

1) Uppgifterna är hämtade från Företagsregistret och undersökningen om Företagens ekonomi.

2) Uppgiften visar den genomsnittliga variationen i sysselsättningen mellan 2001–2004.

Utlandsägda arbetsställen var mer benägna att flytta produktionen

Av tabell 8 framgår att ca 7 procent av samtliga industriarbetsställen ägdes av internationella företag. Cirka 3 procentenheter av dessa var utlandsägda.

Hela 54 procent av varslen för flytt av produktion utomlands lades i utlandsägda företag. Motsvarande andel för svenskägda internationella företag var 38 procent och för övriga oberoende företag 8 procent.

Tabell 8**Andel varsel vid flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter ägande***Percentage of layoffs due to international relocation, by type of ownership. 2002–2004*

Typ av ägande	Andel av totala antalet industriarbetsställen 2003	Genomsnittlig andel arbetsställen 2002–2004 som varslat för flytt utomlands
Utlandsägda företag	3	54
Svenskägda internationella företag	4	38
Övriga företag	92	8
Totalt	100	100

Tabell 9 visar att ca 79 procent av samtliga industriarbetsställen med fler än 100 anställda ägdes av internationella företag. Av dessa var ca 42 procentenheter utlandsägda.

De utlandsägda företagens andel av de varsel som motiverats av flytt till utlandet ökar från 54 till 67 procent om bara arbetsställen med fler än 100 anställda studeras. Det är tydligt att de utlandsägda arbetsställena är överrepresenterade bland dem som flyttat produktion utomlands.

Tabell 9**Andel varsel vid flytt av produktion utomlands inom industrin för arbetsställen med fler än 100 anställda under 2002–2004 efter ägande. Procent***Percentage of layoffs due to international relocation in workplaces with more than 100 persons employed, by type of ownership. 2002–2004*

Typ av ägande	Andel av totala antalet industriarbetsställen 2003	Genomsnittlig andel arbetsställen som varslat för flytt utomlands 2002–2004
Utlandsägda företag	42	67
Svenskägda internationella företag	37	28
Övriga företag	21	6
Totalt	100	100

Av tabell 10 framgår att ca 64 procent av sysselsättningen fanns inom arbetsställen som ägdes av internationella företag. Ungefär 33 procent av sysselsättningen återfanns inom utlandsägda företag. Det genomsnittliga antalet varsel som lagts för flytt utomlands i förhåll-

ande till den totala sysselsättningen inom utlandsägda företag var 0,8 procent och ganska jämnt fördelad mellan flyttning till lågkostnadsländer och högkostnadsländer. Inom de övriga arbetsställena var motsvarande andel endast 0,04 procent.

Tabell 10

Genomsnittligt antal varslade personer för flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter ägande och land
Average number of layoffs due to international relocation, by type of ownership and country. 2002–2004

Typ av ägande	Antal sysselsatta inom industrin 2003	Genomsnittligt antal varslade personer p.g.a. flytt till utlandet 2002–2004 i procent av 2003 års sysselsättning		
		Lågkostnadsländer	Högkostnadsländer	Totalt
Utlandsägda företag	226 769	0,43	0,37	0,80
Svenskägda internationella företag	215 377	0,25	0,10	0,35
Övriga företag	250 290	0,03	0,01	0,04
Totalt	692 437	0,23	0,16	0,38

*Uppgiften är skattad i denna studie, således inte hämtad från officiell statistik.

Utlandsägda företag flyttade sin produktion utomlands oftare än svenska internationella företag. Av tabell 11 framgår att de dessutom i större utsträckning flyttade sin produktion till högkostnadsländer än vad svenskägda internationella företag gjorde. Det här resultatet är konsistent med idén att företag prioriterar sin hemmabas när de omorganiserar sig. När företagen vill ta bort något övertaligt arbetsställe, behåller svenska företag oftare sin produktion inom landet medan utländska företag, vilka oftast är europeiska eller amerikanska, är mer benägna att behålla sina arbetsställen i sitt hemland.

Tabell 11**Andel personer som varslats på grund av flytt till utlandet 2002–2004 efter ägande och land. Procent***Percentage of layoffs due to international relocation, by type of ownership and country. 2002–2004*

Typ av ägande	Genomsnittligt antal varslade personer, 2002–2004, i procent av 2003 års sysselsättning		
	Lågstkostnads-länder	Högstkostnads-länder	Totalt
Utlandsägda företag	53	47	100
Svenskägda internationella företag	72	28	100
Övriga företag	75	25	100
Totalt	59	41	100

Vissa branscher drabbas hårdare än andra

El-, elektronik- och optikbranschen sysselsatte 116 000 personer eller 16 procent av samtliga i industrin 2001. Sedan dess har den årliga sysselsättningsminskningen inom denna bransch varit 11,6 procent. År 2004 hamnade el-, elektronik- och optikbranschen endast på tredje plats bland de näringar som sysselsatte flest personer inom industrin.

Inom industrin är det endast fyra branscher som haft en sysselsättningsökning 2001–2004. Dessa branscher är mineralutvinning, jord- och stentillverkningsindustrin, stål- och metallindustrin samt transportmedelsindustrin.

El-, elektronik- och optikbranschen är en av de branscher som drabbats hårdast under 2002–2004 då det gäller flytt utomlands. I genomsnitt har det genomsnittliga antalet varsel som lagts inom branschen motsvarat 0,8 procent av sysselsättningen. Andra branscher med utflyttning på samma nivå var textil- och beklädnadsindustrin samt gummi- och plastvaruindustrin. Det finns alltså inte i svenska data någon tydlig tendens att det är lågteknologiska näringsgrenar som drabbats före andra.

Inom textil- och beklädnadsindustrin liksom jord- och stenvaruindustrin gick all flytt av produktion till lågstkostnadsländer.

Tabell 12**Genomsnittligt antal varslade personer på grund av flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter näringsgren och land***Average number of layoffs due to international relocation, by industry and country. 2002–2004*

Näringsgren	Total sysselsättning			Genomsnittligt antal varslade personer p.g.a. flytt till utlandet 2002–2004, i procent av sysselsättningen		
	2001	Andel	Genomsnittlig årlig variation	Låg-kostnads-länder	Hög-kostnads-länder	Totalt
Mineralutvinning (SNI 10-14)	7 526	1	0,1	0,0	0,0	0,0
Livsmedelsind (SNI 15-16)	60 050	8	-1,5	0,0	0,2	0,2
Textil och beklädnad (SNI 17-19)	10 816	1	-4,8	0,8	0,0	0,8
Trävaruind (SNI 20)	35 874	5	-0,9	0,0	0,0	0,0
Massa och pappersind (SNI 21)	39 004	5	-1,5	0,0	0,0	0,0
Grafisk ind och förlag (SNI 22)	44 282	6	-3,9	0,0	0,1	0,1
Kemisk industri (SNI 23-24)	40 226	5	-0,8	0,0	0,2	0,2
Gummi, plastvaruind (SNI 25)	22 866	3	-0,4	0,6	0,2	0,8
Jord och stenvaruind (SNI 26)	17 112	2	1,7	0,3	0,0	0,3
Stål och metaltillv (SNI 27)	33 647	5	1,6	0,0	0,1	0,1
Metallvaruind (SNI 28)	77 021	10	-4,6	0,2	0,1	0,3
Maskintillvind (SNI 29)	95 459	13	-1,1	0,3	0,3	0,6
El, elektronik o optik (SNI 30-33)	115 834	16	-11,6	0,5	0,3	0,8
Transportmedelsind (SNI 34-35)	92 811	13	0,9	0,3	0,1	0,4
Möbel och annan tillv (SNI 36-37)	48 004	6	-2,0	0,1	0,1	0,2
Totalt	741 332	100	-3,0	0,2	0,2	0,4

Tabell 13 visar vilka utländska regioner produktionen i huvudsak flyttat till. El, elektronik och optik dominerade till samtliga regioner utom till Övriga EU, dit transportmedelsindustrin i huvudsak flyttade.

Tabell 13**Flytt av produktion under 2002–2004 efter land och huvudsaklig näringsgren***Layoffs due to international relocation, by country and main industry. 2002–2004*

Land	Genomsnittligt antal varslade per år	Huvudsaklig näring	Näst viktigaste näring	Tredje viktigaste näring
EU-15	1 126	El, elektronik och optik 30%	Maskintillverkning 25%	Livsmedelsindustri 12%
Övriga EU	967	Transportmedelsind 28 %	El, elektronik och optik 21%	Maskintillverkning 19%
Asien	699	El, elektronik och optik 52%	Maskintillverkning 20%	Metallvaruindustri 12%
Övriga	46	El, elektronik och optik 80%	Massa och pappers 14%	Maskintillverkning 6%

Småland har drabbats hårdast

Sysselsättningen inom industrin har minskat i landets alla regioner. Mest har sysselsättningen minskat i Stockholm, där den årliga minskningen inom industrin mellan 2001 och 2004 var 4,9 procent. Den region som klarat sig bäst under dessa år är Västsverige, där den genomsnittliga årliga sysselsättningsminskningen inom industrin var 1,7 procent.

Den region som drabbats hårdast då industriproduktionen flyttat utomlands är Småland med öarna. Här motsvarar det genomsnittliga årliga antalet varsel 0,7 procent av sysselsättningen. Trots att Småland ligger i topp ingår inte en av de stora utflyttningar som skett där under senare år, eftersom varslat på detta arbetsställe lades under 2001. Om dessa uppgifter hade ingått, hade andelen av sysselsättningen i regionen varit 1,0 procent.

En region som klarat sig väl från flytt av produktion till utlandet är Övre Norrland. Där motsvarar det genomsnittliga årliga antalet varsel endast 0,1 procent av sysselsättningen.

Inom fyra regioner, Norra Mellansverige, Mellersta Norrland, Småland och Västsverige, dominerade lågkostnadsländer som destination för flytt av produktionen. I Stockholm, Sydsverige och Övre Norrland dominerade flytt till högkostnadsländer.

Tabell 14**Genomsnittligt antal varslade personer på grund av flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter region i Sverige och land***Average number of layoffs due to international relocation, by region of Sweden and country. 2002–2004*

Region	Total sysselsättning		Genomsnittligt antal varslade personer, 2002–2004, i procent av 2001 års sysselsättning		
	2001	Genomsnittlig årlig variation	Lågstkostnads-länder	Högkostnads-länder	Totalt
Stockholm	102 132	-4,9	0,1	0,3	0,3
Östra Mellansverige	132 761	-3,9	0,2	0,2	0,4
Sydsverige	103 189	-2,3	0,1	0,2	0,3
Norra Mellansverige	76 219	-2,7	0,3	0,1	0,5
Mellersta Norrland	25 761	-3,8	0,4	0,0	0,5
Övre Norrland	35 145	-2,0	0,0	0,1	0,1
Småland med öarna	97 866	-2,9	0,4	0,3	0,7
Västsverige	168 259	-1,7	0,2	0,1	0,3
Totalt	741 332	-3,0	0,2	0,2	0,4

Massuppsägningar står för en stor andel

En massuppsägning är enligt vår definition ett varsel som berör fler än 100 anställda.

I genomsnitt har 41 varsel lagts för flytt av produktion utomlands under 2002–2004. Två tredjedelar av antalet personer varslades vid massuppsägningar. En stor del av massuppsägningarna har motvarats av flytt av produktion till lågkostnads-länder.

Tabell 15**Genomsnittligt antal varsel och varslade för flytt av produktion utomlands inom industrin under 2002–2004 efter varslets storlek och land***Average number of layoffs due to international relocation, by size of the layoff and country. 2002–2004*

Varslets storlek	Genomsnittligt antal varsel och antal varslade 2002–2004						
	Lågkostnads-länder		Högekostnads-länder		Totalt		
	Antal varsel	Antal varslade	Antal varsel	Antal varslade	Antal varsel	Antal varslade	Andel varslade
0– 9	3	20	4	25	6	45	2
10–19	3	47	5	70	9	117	4
20–49	5	166	5	166	10	332	12
50–99	3	237	4	277	8	515	18
100–	4	1 217	4	612	8	1 828	64
Totalt	19	1 687	22	1 150	41	2 837	100

Av samtliga arbetsställen som varslade för flytt av produktion utomlands var det 40 procent som två år efter varslet hade upphört att existera.

Vad är motivet till att arbetsställena flyttar utomlands?

I en tidigare studie (SiF 2004) framkom att de främsta motiven till flytt utomlands för småländska företag var att man ville nå lägre kostnader följt av att man ville komma närmare marknaden. I AMS varselstatistik finns förutom orsakskoden flytt av produktion ett antal andra orsakskoder såsom lönsamhet, rationaliseringar, avsättningssvårigheter och konkurs. I tabell 16 redovisas statistik över de arbetsställen som flyttat utomlands och i vilken utsträckning de har angivit andra orsakskoder i AMS varselstatistik.

Tabell 16
Andra orsaker till varsel än flytt av produktion till utlandet. Procent
Reasons for layoffs other than international relocation. Percent

Alternativ	Andel arbets- ställen
Lönsamhet	34
Rationaliseringar	26
Avsättningssvårigheter	6
Konkurs	0
Annat	11
Inget ytterligare alternativ	23
Totalt	100

Hela 34 procent av de arbetsställen som angivit flytt av produktion till utlandet har även angivit lönsamhet som ett andra skäl till att företaget varslar personal. Rationaliseringar har angivits som andra orsak av 26 procent av de arbetsställen som flyttat sin produktion utomlands.

Det är dock endast 6 procent som tyckte att de har avsättningsvårigheter för sina produkter på den svenska marknaden.

Jämförelse med Frankrike

I Frankrike genomfördes under 2005 en liknande studie (Aubert & Sillard 2005) av antalet förlorade arbetstillfällen inom industrin på grund av flytt av produktion till utlandet under åren 1995–2001.

Flytt av produktion till utlandet berörde i genomsnitt 13 500 jobb per år i Frankrike, vilket motsvarade en årlig andel på 0,35 procent av industriarbetstillfällena. Denna studie har kommit fram till liknande resultat, nämligen att antalet varsel för flytt utomlands motsvarade 0,4 procent av industrisysselsättningen 2002–2004.

I Frankrike gick ca 40 procent av flyttarna till lågkostnadsländer, medan ca 60 procent gick till högkostnadsländer. Motsvarande uppgifter för Sverige var det omvända, dvs. 60 procent av produktionen flyttade till lågkostnadsländer. Det land som franska företag i störst utsträckning flyttade sin produktion till var, liksom de svenska, Kina. Men på samma sätt som i Sveriges fall gick en stor del av produktionsflyttarna från Frankrike till närliggande länder såsom Spanien, Italien och Tyskland.

Förklaringen till att Sverige i större utsträckning än Frankrike har flyttat sin produktion till lågkostnadsländer är förmodligen att Sverige har fler lågkostnadsländer som grannar.

I både Sverige och Frankrike är det vanligare att de utlandsägda företagen flyttar sin produktion än de inhemskt ägda internationella företagen. De huvudsakliga skillnaderna mellan fransk och svensk flytt av industriproduktion ligger i vilka branscher som påverkas. En förklaring till detta kan givetvis vara att länderna specialiserat sig inom olika branscher. I Frankrike är beklädnadsindustrin den bransch som varit mest utsatt för flytt av produktion. I Sverige är el-, elektronik- och optikindustrin den näring som varit mest utsatt. Den svenska beklädnadsindustrin har däremot redan varit utsatt för strukturomvandling under 1970- och 1980-talen.

El-, elektronik- och optikindustrin utsatt för omstrukturering

I detta avsnitt studerar vi flytt av produktion *både inom och utom landet* efter bransch. Sett till den totala bilden av flytt av produktion inom och utom landet, är det branscherna för textil och beklädnad samt el, elektronik och optik som är mest utsatta. Det genomsnittliga antalet varsel som beror på flytt uppgår till 4,5 procent av den totala sysselsättningen inom branschen för el, elektronik och optik. Denna näringsgren följs tätt av textil- och beklädnadsindustrin. Det är också dessa två branscher, tillsammans med trävaruindustrin och jord- och stenvaruindustrin, som är mest utsatta för flytt inom landet.

Det genomsnittliga antalet varsel som beror på flytt uppgick till hela 2,8 procent av den totala industrisysselsättningen.

Tabell 17
Genomsnittliga antalet varslade för flytt av produktion inom industrin under 2002–2004 efter näringsgren

Average number of layoffs due to relocation, by industry. 2002–2004

Näringsgren	Total sysselsättning			Genomsnittligt antal varsel som beror på flytt 2002–2004, i procent		
	2001	Andel	Genomsnittlig årlig variation	Inom landet	Utomlands	Totalt
Mineralutvinning (SNI 10-14)	7 526	1	0,1	0,7	0,0	0,7
Livsmedelsind (SNI 15-16)	60 050	8	-1,5	2,9	0,2	3,1
Textil och beklädnad (SNI 17-19)	10 816	1	-4,8	3,3	0,8	4,1
Trävaruind (SNI 20)	35 874	5	-0,9	3,3	0,0	3,3
Massa och pappersind (SNI 21)	39 004	5	-1,5	0,8	0,1	0,8
Grafisk ind och förlag (SNI 22)	44 282	6	-3,9	2,3	0,1	2,3
Kemisk industri (SNI 23-24)	40 226	5	-0,8	1,1	0,2	1,2
Gummi, plastvaruind (SNI 25)	22 866	3	-0,4	2,9	0,8	3,7
Jord och stenavrauind (SNI 26)	17 112	2	1,7	3,3	0,3	3,7
Stål och metalltillv (SNI 27)	33 647	5	1,6	0,7	0,1	0,8
Metallvaruind (SNI 28)	77 021	10	-4,6	2,8	0,3	3,0
Maskintillvind (SNI 29)	95 459	13	-1,1	2,0	0,6	2,6
EI, elektronik och optik (SNI 30-33)	115 834	16	-11,6	3,7	0,8	4,5
Transportmedelsind (SNI 34-35)	92 811	13	0,9	2,5	0,4	2,9
Möbel och annan tillv (SNI 36-37)	48 004	6	-2,0	2,2	0,2	2,4
Totalt	741 332	100	-3,0	2,5	0,4	2,8

Hur har det gått för de uppsagda personerna?

Här kommer vi endast att studera de personer som blivit uppsagda från arbetsställen som varslade personal för flytt utomlands under 2002. Därefter förflyttar vi oss två år framåt i tiden och undersöker var dessa personer fick sin huvudsakliga försörjning under 2004. Resultaten framgår av tabell 18.

Tabell 18**Andel uppsagda personer i företag som varslat för flytt utomlands under 2002 efter deras huvudsakliga aktivitet 2004. Procent**

Percentage of persons laid off in enterprises that gave notice about moving abroad in 2002 by main activity 2004

Aktivitet	Andelen individer (%)
Anställda	60
Företagare	1
Arbetsmarknadspolitiska åtgärder	3
Arbetslösa	18
Förtidspensionerade	3
Pensionerade	2
Sjukskrivna	5
Studerande	3
Föräldralediga	1
Övriga (avlidna, utflyttade, ingen träff)	4
Totalt	100

Av de 2 407 personer som varslades under 2002 blev 1 883 uppsagda. Av de uppsagda personerna var det 61 procent som hade sysselsättning 2004. Av dessa 61 procent hade 60 procentenheterna en anställning och 1 procentenhet var företagare. Av de uppsagda personerna var det 21 procent som fortfarande var arbetslösa eller fanns i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

De uppsagda i Stockholm har klarat sig bäst

Av de personer som blev uppsagda under 2002 var hela 82 procent inom Stockholmsregionen reguljärt sysselsatta. I Norrland återfanns närmare hälften av de uppsagda i arbetslöshet eller inom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I Småland med öarna, som är den region som drabbats hårdast av industriutflyttningar, återfanns 66 procent inom reguljär sysselsättning.

Tabell 19**Andel uppsagda personer i företag som varslat för flytt utomlands under 2002 efter region och huvudsaklig aktivitet 2004. Procent***Percentage of persons laid off in enterprises that gave notice about moving abroad in 2002, by region of Sweden and main activity 2004*

Region	Anställda, företagare	Arbetslösa, arbetsmarknadsåtgärder	Sjukskrivna, förtidspensionerade	Övriga	Totalt
Stockholm	82	10	4	4	100
Östra Mellansverige	59	24	11	6	100
Sydsverige	53	23	14	11	100
Norra Mellansverige	46	28	8	18	100
Norrland	35	46	4	15	100
Småland med öarna	66	15	8	11	100
Västsverige	53	25	6	16	100
Totalt	61	21	8	10	100

Fakta om statistiken i denna artikel finns i slutet av publikationen.

Tjänsteproduktionsindex

Daniel Lennartsson¹²

Johan Norberg¹²

Bakgrund

Ett kvartalsindex för tjänstenäringarna, fortsättningsvis kallat Tjänsteproduktionsindex (TjPI), har på försök tagits fram för att vara en aktuell indikator på produktionen inom tjänstenäringarna i fasta priser. TjPI kan bl.a. användas för de kvartalsvisa beräkningarna av tjänsteproduktionen inom Nationalräkenskaperna.

Utgångspunkten för konstruktionen av Tjänsteproduktionsindex har varit:

- OECD:s manual över tjänsteproduktionsindex
- Storbritanniens månatliga tjänsteproduktionsindex
- SCB:s nationalräkenskaper
- SCB:s industriproduktionsindex.

TjPI kommer till en början att beräknas för de totala tjänstenäringarna och sex branschaggregat:

- Handel (Motorhandel, partihandel och detaljhandel) SNI 50-52
- Hotell och restauranger SNI 55
- Transport, magasinering och kommunikation SNI 60-64
- Företagstjänster SNI 70-74
- Utbildning, hälso- och sjukvårdstjänster SNI 80-85
- Övriga tjänster SNI 90-93.

Indexet beräknas endast för den privata sektorn, dock inte för produktionen inom kreditinstitut och försäkringsbolag.

---

¹² Författarna är utredare vid enheten för näringslivets struktur vid SCB. Förfrågningar kan ställas direkt till författarna via e-post med adress fornamn.efternamn@scb.se.

Syftet med denna artikel är att förklara metoden bakom beräkningarna av TjPI samt att belysa möjligheterna att beräkna ett index över tjänstenäringarna på månadsbasis. Avsikten är att möjliggöra en bedömning av kvalitén i TjPI, dels av de proxyvariabler som används för förädlingsvärden, dels av de prisdeflatorer som kan användas. Bedömningen får göras branschvis, eftersom förutsättningarna är olika.

Teorin bakom ett tjänsteproduktionsindex

Index används för att lättare se förändringar över tiden i en viss variabel. En indexserie utgår från en bas, dvs. en given tidpunkt där alla andra tal i tidsserien sätts i relation till den bestämda tidpunkten. Index har fördelen att olika typer av data kan kombineras till en konsistent bas, t.ex. deflaterad omsättning i kombination med volymdata.

Tjänsteproduktionsindex, TjPI, har samma konceptuella bas som BNP och är avsett att vara en tillförlitlig indikator på korttidsförändringar av förädlingsvärdet inom den privata tjänstesektorn.

Teorin för mätning av förädlingsvärdet inom tjänsteproduktionsindex

Nivån på förädlingsvärdet definieras i European System of Accounts (ESA) för varje bransch i fasta priser såsom:

FV = Produktion   *minus* förbrukning
eller

FV = Omsättning   *minus* förbrukning
                          plus förändringar i lager
                          plus egen kapitalbildning

TjPI baseras på varje näringsgrens förädlingsvärde. Till exempel inkluderar värdet av produktionen i vägtransportbranschen värdet av bensen, försäkringar och annan förbrukning som behövs för att använda fordonen. Värdet av dessa varor och tjänster subtraheras från produktionsvärdet för att få fram förädlingsvärdet.

Metoder för beräkning av tjänsteproduktionsindex

Använda indikatorer

TjPI beräknas i fasta priser. Först och främst är det nödvändigt att bestämma ett basår till vilket priserna ska relateras. Sedan ska enligt teorin förädlingsvärdet i fasta priser för varje bransch skattas genom

omräkning till fasta priser av både produktion och förbrukning, där det senare dras ifrån det förra. Denna metod, som är känd som *dubbel deflatering*, är svår att tillämpa på korttidsstatistik i praktiken, eftersom den kräver högkvalitativ information om värden och priser för både produktion och förbrukning. Dubbel deflatering är dessutom särskilt osäker när förädlingsvärdet är litet i relation till produktionen.

I praktiken är mer information tillgänglig för produktion än för förbrukning, varför produktionen ofta används som en approximativ indikator på förädlingsvärdet. I TjPI används produktion som proxy för förädlingsvärde och omsättning används i sin tur som proxy för produktion. I de flesta fall är omsättning och produktion detsamma, men inom exempelvis handeln exkluderar man varuvärdet från produktionen vilket inte görs för omsättningen.

Även om förhållandet mellan produktionen och förbrukningen inte alltid är stabilt i enskilda branscher, kommer stabiliteten i aggregatet av alla branscher att bli högre. Om t.ex. en vara/tjänst från en bransch används som input i en annan, är det inte säkert att instabiliteten märks på summan av det utförda arbetet. Om en produktionsindikator överskattar förändringen i förädlingsvärdet i den ena branschen, kommer felet att gå i motsatt riktning genom en underskattning av förädlingsvärdet i den andra.

De möjliga indikatorerna på förädlingsvärdet är följande, i turordning enligt bedömningen i ESA:

- 1) Den indikator som ESA föredrar är en outputindikator, som mäter deflaterad omsättning för en bransch. Till detta behövs en ändamålsenlig deflator för att rensa för prisförändringar. Deflaterad omsättning är den enda outputindikator som används i TjPI.
- 2) Användning av volymindikatorer är också acceptabel enligt ESA-förordningen. Detta kräver ingen deflatering, men kommer vanligtvis inte att fånga kvalitetsförändringar i produktionen.
- 3) Indikatorer som mäter input till en bransch är inte godkända enligt ESA, men för vissa branscher är det den enda tillgängliga korttidsindikatorn. Den mest använda är sysselsättningen.

Branschklassificering och vägning

Klassificeringen av branscher i Tjänsteproduktionsindex görs enligt Svensk näringsgrensindelning, SNI 2002. Branschindikatorer vägs ihop med hjälp av branschernas relativa bidrag till BNP för tjänstesektorn baserat på branschernas förädlingsvärde. Vikterna hämtas

på grov branschnivå från Nationalräkenskaperna (NR) och på mer detaljerad nivå från undersökningen Företagens ekonomi (FEK). Vikterna kommer att uppdateras årligen, dock med en eftersläpning på två år. Det innebär att när TjPI tas fram för 2006, kommer uppgifter från NR och FEK för 2004 att användas.

Deflatering

Produktionens (marknads)värde är produkten av priset på en enhet av tjänsten och antalet enheter som produceras, dvs.

$$(1) \quad \text{Värde} = \text{Pris} * \text{Volym}$$

vilket innebär att volymen kan uttryckas som kvoten mellan värdet och priset, dvs.

$$(2) \quad \text{Volym} = \text{Värde} / \text{Pris}$$

Med tidsindicerings kan (1) skrivas

$$(3) \quad V_t = P_t * Q_t$$

där V_t är produktionens värde i löpande priser, P_t är den aktuella periodens pris och Q_t är produktionsvolymen.

Att samla in priser för varje typ av tjänst skulle inte vara praktiskt möjligt, så i praktiken samlar SCB in prisdata för ett reducerat antal representantvaror/ -tjänster. Dessa priser kan användas för att konstruera ett prisindex $(P_t / P_0) * 100$, där P_0 är priset i basperioden.

Genom att dividera med prisindexet och sedan multiplicera med 100 kan en tidsserie för produktionens värde i fasta priser erhållas:

$$(4) \quad \begin{aligned} & ((P_t * Q_t) / ((P_t / P_0) * 100)) * 100 \\ &= (P_0 * Q_t / 100) * 100 \\ &= P_0 * Q_t = S_t \text{ som är produktionsvärdet uttryckt i fasta priser} \\ & \text{(perioden 0:s priser).} \end{aligned}$$

Denna metod används genomgående i beräkningen av TjPI.

Index och vägning

Det är alltså möjligt att nå produktionsvärden i fasta priser med en begränsad mängd data. För varje tjänst beräknas ett index S_t för produktionsvolymen, vilken ju fungerar som proxyvariabel för förädlingsvärdet,

$$(5) \quad S_t = ((P_0 * Q_t) / (P_0 * Q_0)) * 100$$

Detta ger ett volymindex för varje bransch. TjPI är emellertid sammansatt av många olika slags branscher av olika omfattning. Det är därför nödvändigt att använda vikter vid beräkningen av ett aggregerat TjPI. Att hitta ett lämpligt viktsystem är ett nyckelproblem i konstruktionen av TjPI.

Tjänsteproduktionsindex är ett Laspeyres index. Detta gör vägningsproceduren relativt enkel, eftersom vikterna är konstanta för alla framtida perioder. I tider av snabb förändring kan de emellertid snabbt bli missvisande. Basårsvikterna kalkyleras utifrån delbranschernas andel av tjänstesektorns totala förädlingsvärde.

Genom att applicera basårsvikterna w_i på (5) erhålles

$$(6) \quad S_t = \frac{\sum_{i \in S} (w_i \left(\frac{Q_{it} P_{i0}}{Q_{i0} P_{i0}} \right) * 100)}{\sum_{i \in S} w_i}$$

där S_t är indexvärdet vid tiden t och w_i är vikten av delbranschen i för indexet.

Dataunderlag

Produktionsdata

Omsättningsstatistik för tjänstesektorn (Oms)

Uppgifter om output hämtas i majoriteten av fallen från Omsättningsstatistiken för tjänstesektorn (Oms). Syftet med Oms är främst att mäta omsättningsutvecklingen månadsvis för detaljhandeln och kvartalsvis för partihandeln och andra tjänstenärningar. Inom detaljhandeln urvalsundersöks cirka 3 000 företag varje månad. Övriga branscher undersöks kvartalsvis och är fr.o.m. referensår 2006 en totalundersökning för alla branscher utom SNI 80-85. Uppgifter för de stora företagen, cirka 3 000, samlas in via enkät medan resterande uppgifter samlas in via momsuppgifter.

Uppgifterna från Oms är i löpande priser. Omsättningsuppgifter från Oms används som proxyvariabel för output i nästan alla branscher. Deflateringen av omsättningen görs inom ramen för TjPI, vilket gör att den kan skilja sig från den deflatering som görs i Oms.

Omsättningsstatistik beräknad från momsuppgifter (Moms)

Momsregistret innehåller uppgifter om erlagd mervärdesskatt för alla företag som redovisar moms i särskild momsdeklaration. Re-

gistet bygger på uppgifter från Skatteverket. Antalet företag som redovisar moms månatligen uppgår till cirka 350 000. Syftet med Moms är främst att mäta omsättningsutvecklingen månadsvis i samtliga näringar. I TjPI används uppgifter från Moms för ett fåtal branscher som inte undersöks i Oms som en proxyvariabel för output. Fram till referensår 2007 så används Moms för SNI 71.2 och 73. Uppgifterna från Moms är i löpande priser. Deflateringen av omsättningen görs inom ramen för TjPI.

Prisdata

Tjänsteprisindex (TPI)

Tjänsteprisindex (TPI) mäter prisutvecklingen i branscher som producerar företagstjänster. Huvudsakligen används TPI av nationalräkenskaperna (NR) för att fastprisberäkna produktionsvärden på produktgrupp-nivå. Indexet mäter den genomsnittliga utvecklingen av transaktionspriser under ett kvartal. Uppgifter från TPI används i TjPI som deflator i ett antal tjänstebanscher, bl.a. hotell, transport, datakonsulter och företagstjänster.

TPI är den deflator som är bäst anpassad för att deflatera produktionen, eftersom det avser att mäta prisutvecklingen för de tjänster som produceras inom respektive bransch rensat för kvalitetsförbättringar. TPI är under utveckling på SCB och fler och fler branscher tillkommer kontinuerligt bland dem som undersöks. Vid undersökningen av TjPI används TPI inom följande branscher:

Servicehandel med motorfordon (SNI 50.2), Hotell- och campingplatsverksamhet (SNI 55.1-55.2), Vägtransport av gods (SNI 60.24), Sjötransport (SNI 61), Lufttransport (SNI 62), Annan transportförmedling (63.4), Post- och telekommunikation (SNI 64), Uthyrning av lokaler och övrig fastighetsförvaltning (SNI 70.2), Biluthyrning (SNI 71.1), Databehandlingsverksamhet (SNI 72), Arkitekt- och teknisk konsultverksamhet (SNI 74.2-74.3).

Prisindex för inhemsk tillgång (ITPI)

ITPI mäter prisutvecklingen för den inhemska produktionen. Uppgifter från ITPI används som deflator för bl.a. partihandeln och några andra tjänstebanscher, där bra tjänsteprisindex saknas. Inom följande branscher används ITPI:

Hela partihandeln (SNI 51), Uthyrning av andra landtransportmedel (SNI 71.2) samt Uthyrning av maskiner och utrustning (SNI 71.3).

Konsumentprisindex (KPI)

Konsumentprisindex (KPI) är det mest använda måttet på prisutveckling och används bl.a. som inflationsmått och vid avtalsreglering. KPI avser att visa hur konsumentpriserna i genomsnitt utvecklar sig för hela den privata inhemska konsumtionen.

En mängd olika KPI:n används som deflaterer i TjPI. För bl.a. detaljhandeln används uppgifter från Branschprisindex (BPI), som är en sammanvägning av de olika varugrupper i KPI som återfinns inom en bransch. Inom följande branscher används KPI:

Motorhandeln (SNI 50.1-50.5), Hela detaljhandeln (SNI 52), Hotell- och restaurangverksamhet (SNI 55), Järnvägstransport (SNI 60.1), Taxitrafik (SNI 60.22), Annan linjebunden transport av passagerare (SNI 60.21, 60.23), Övriga stödtjänster till landtransport (SNI 63.21), Arrangerande och försäljning av resor samt turistservice (SNI 63.3), Uthyrning av bostäder (SNI 70.201), Förvaltning i bostadsrättsföreningar (SNI 70.204), Uthyrning av hushållsartiklar och varor för personligt bruk (SNI 71.4), Trafikskoleverksamhet (SNI 80.41), Veterinärverksamhet (SNI 85.2), Filmvisning (SNI 92.13), Spel- och vad-hållningsverksamhet (SNI 92.71), Konsumenttvätt (SNI 93.012), Frisörtjänster (SNI 93.02) samt Kroppsvård- och begravnings-tjänster (SNI 93.03-93.05).

Faktorprisindex (FPI)

Faktorprisindex mäter prisutvecklingen för de produktionsfaktorer som används i byggbranschen: byggmästeri, vvs, el, löner, maskiner, transporter, drivmedel, elkraft, projektering, etc. I TjPI används ett delindex från FPI som mäter byggbranschens transportkostnader. Denna deflator används för följande branscher inom transportsektorn:

Järnvägstransport (SNI 60.1), Annan linjebunden landtransport av passagerare (SNI 60.21, SNI 60.23), Övriga stödtjänster till sjöfart (SNI 63.22) samt Övriga stödtjänster till luftfart (SNI 63.23).

Konjunkturstatistik, löner för privat sektor (KLP)

KLP syftar huvudsakligen till att belysa lönenivåns utveckling inom den privata sektorn. Statistiken används främst som underlag för ekonomisk analys och konjunkturbedömningar. I TjPI används löneindexar som deflaterer för ett antal tjänstebranscher där det idag saknas bra alternativ. KLP används som deflator inom följande branscher:

Sjötransport (SNI 61), Markexploatering och fastighetsförmedling (SNI 70.1, 70.3), Forskning och utveckling (SNI 73), Reklamverksamhet (SNI 74.4), Personaluthyrning, bevakningsverksamhet, rengöring och sotning samt övriga företagstjänster (SNI 74.5-74.8), Grundskole-, gymnasial- och högskoleutbildning (SNI 80.1-80.3), Annan vuxenutbildning (SNI 80.42), Hälso- och sjukvård (SNI 85.1), Omvårdning och sociala tjänster (SNI 85.3), Rening, renhållning och avfallshantering (SNI 90), Intressebevakning och religiös verksamhet (SNI 91), Film-, radio- och tv-produktion (SNI 92.11-92.12, 92.20-92.49), Idrott, kultur och övrig rekreation (SNI 92.5-92.6; 92.72), Industri-tvätt (SNI 93.011).

Fakta om statistiken

I artikeln *Utflyttning av produktion inom den svenska industrin* redovisas resultat från en statistik som tagits fram i nära samarbete med AMS. Statistiken baserar sig på uppgifter från AMS varselstatistik, SCB:s utrikeshandelsstatistik, SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik, SCB:s företagsregister och ITPS undersökning av utlandsägda företag.

Definitioner och förklaringar

Varsel

AMS sammanställer både statistik över antalet varslade personer i Sverige och antalet personer som därefter blivit uppsagda. Arbetsgivare som planerar att säga upp anställda är skyldiga att informera respektive länsarbetsnämnd, om antalet varslade uppgår till fem anställda eller fler och i byggsektorn minst 20 anställda. Antalet varslade är det maximala antal anställda som skulle kunna bli uppsagda.

Från och med 2005 registrerar AMS även orsaker till varsel som beror på omlokalisering av verksamheter. Skillnad görs mellan omlokalisering till utlandet (inom och utom EU) och inom Sverige. Före 2005 fanns endast uppgifter om huruvida företaget flyttat produktion, inte om den flyttats inom eller ut ur landet.

Uppsagda

Det antal personer som slutligen blir uppsagda från det varslade företagets arbetsställe.

Sysselsättningsförändring

Detta är ett mått på hur arbetsställets sysselsättning förändras. Förändringen beräknas som sysselsättningen på arbetsstället året före varslet minus sysselsättningen året efter varslet enligt den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS).

Flytt av produktion

I studien används en snäv definition av begreppet flytt av produktion, som innebär att vi mäter den omlokalisering eller outsourcing som direkt påverkar produktionen och sysselsättningen i Sverige.

Det är alltså viktigt att skilja på flytt i bemärkelsen omlokalisering/outsourcing och expansion respektive ägarförändringar.

I begreppet flytt av produktion ingår inte heller eventuell expansion i utlandet som inte föregås av en nedläggning av hela eller delar av verksamheten i Sverige.

Arbetsställe

Alla verksamma företag har minst ett arbetsställe. Med arbetsställe avses varje adress, fastighet eller grupp av fastigheter där företaget bedriver verksamhet.

Inom EU

När detta begrepp används i rapporten omfattar det samtliga 25 EU länder.

Utom EU

När detta begrepp används i rapporten omfattar det samtliga länder förutom de 25 länder som ingår i EU idag.

Lågkostnadsländer

Definitionen av lågkostnadsland i rapporten är att landet inte ska ha en BNP per capita som är mindre än 60 procent av Sveriges BNP per capita. De länder som benämns som lågkostnadsländer i denna rapport är Vitryssland, Kina, Tjeckien, Estland, Ungern, Litauen, Lettland, Mexico, Polen, Ryssland, Rumänien, Slovakien, Thailand och Turkiet.

Högekostnadsländer

Definitionen av högekostnadsland i rapporten är att landet ska ha en BNP per capita som är minst 60 procent av Sveriges BNP per capita. De länder som benämns som högekostnadsländer i denna rapport är Österrike, Belgien, Tyskland, Danmark, Spanien, Finland, Frankrike, Storbritannien, Hongkong, Italien, Japan, Sydkorea, Holland, Norge, Portugal och USA.

EU-15

De länder inom EU-15 som berörs i denna studie är Österrike, Belgien, Tyskland, Danmark, Spanien, Finland, Frankrike, Storbritannien, Italien, Holland, Norge och Portugal.

Övriga EU

De övriga EU-länder som berörs i denna studie är Tjeckien, Ungern, Estland, Lettland, Litauen, Polen och Slovakien.

Asien

De asiatiska länder som berörs i denna studie är Sydkorea, Japan, Kina, Hongkong och Thailand.

Svenska regioner

I denna rapport, liksom i vissa urvalsbaserade statistikgrenar där underlaget inte medger redovisning på enstaka län, används följande indelning av riket i åtta regioner:

- Stockholm (Stockholms län)
- Östra Mellansverige (Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län)
- Sydsverige (Blekinge och Skåne län)
- Norra Mellansverige (Värmlands, Dalarna och Gävleborgs län)
- Mellersta Norrland (Västernorrlands och Jämtlands län)
- Övre Norrland (Västerbottens och Norrbottens län)
- Småland med öarna (Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län)
- Västsverige (Hallands och Västra Götalands län).

Utlandsägda företag

Huvudprincipen är att ett företag definieras som utlandsägt om mer än hälften av aktiernas röstvärde innehas av utländska ägare. Om företaget tillhör en koncern i Sverige vars koncernmoder är utlandsägd, räknas det också som utlandsägt. Är företaget ägt i flera led är det den yttersta ägaren, dvs. det moderbolag som i sin tur inte kontrolleras till mer än hälften av något annat bolag, som bestämmer nationaliteten på alla ingående bolag. I denna rapport har bedömningen gjorts för varje aktuellt varselår.

Svenskägda internationella företag

Huvudprincipen är att ett företag definieras som svenskägt om mer än hälften av aktiernas röstvärde innehas av en svensk ägare. Om företaget tillhör en koncern i utlandet vars koncernmoder är svenskägd, räknas det också som svenskägt. Är företaget ägt i flera led är det den yttersta ägaren, dvs. det moderbolag som i sin tur inte kontrolleras till mer än hälften av något annat bolag, som bestämmer nationaliteten på alla ingående bolag.

Ett företag räknas som internationellt om det har minst ett arbetsställe utomlands.

I denna rapport har kriteriet varit om arbetsstället fanns i registret över svenskägda internationella företag under referensåret 2003¹³.

Näringsgren enligt SNI 2002

För klassificering av näringsgren gäller Standard för svensk näringsgrensindelning, SNI 2002. Uppgifter för klassificering hämtas från Företagsdatabasen (FDB)¹⁴. Denna studie har begränsats till arbetsställen inom tillverkningsindustrin, dvs. med SNI kod 10-37.

Storleksklass

Indelningen i storleksklasser baseras på antalet anställda i arbetsstället. Uppgifterna är hämtade från FDB och utgörs av det antal anställda personer som arbetsgivaren är skyldig att redovisa A-skatt för vid en viss tidpunkt (december). De storleksklasser som används i rapporten är 0-49 anställda, 50-99 anställda, 100-199 anställda, 200-499 anställda respektive 500 anställda eller fler.

---

¹³ www.scb.se/HA0201

¹⁴ www.scb.se/templates/Standard___180452.asp

Referenser

Arbetad tid – en svårdefinierad variabel i produktivitetmätning

Harðarson Ó S och de la Fuente A (2006). *Defining Working Time*. Paper prepared for the meeting of the Paris Group in Budapest 15–17 May 2006. Eurostat

International Labour Office (1962). *An integrated Framework for the Measurement of Working Time*.

Statistiska centralbyrån (2005). *PLÖS II-gruppens rapport till NR-rådet 20 december 2005*.

Utflyttning av produktion inom den svenska industrin

Aubert, P och Sillard, P (2005). *Offshoring and job losses in French industry*. Paper prepared for OECD workshop on globalization in Paris

Mattila, L och Strandell, A-C (2006). *Att definiera och mäta flytt av produktion*. National Institute for Growth Policy Studies A2006:005

OECD (2001). *Measuring productivity*. OECD manual, Paris

SiF (2004) *Jobben flyttar?* Arbetsrapport om utflyttningen av jobb

In English

Focus is a recurrent report published every six months. The first edition was published in November 2004. This fifth version is the second under the new title *Focus on business and labour market*.

The intention is to publish shorter articles of a descriptive or analytic character.

Summary

The first part of the report gives an overview of the development in the labour market in the last years, especially during the first half of 2006. Employment, unemployment, vacancies and the development of wages and salaries are some keywords.

The following four articles are titled:

- A movable labour market – dynamics of jobs, individuals and enterprises (Jan Andersson, Björn Tegsjö)
- Working time – a complicated variable in measuring labour productivity (Claes-Håkan Gustafson, Jack Hansson)
- International relocation of production for the manufacturing sector in Sweden (Daniel Lennartsson, Pär Lindholm)
- Service production index (Daniel Lennartsson, Johan Norberg)

List of terms

AKU	Labour Force Survey	Land	Country
Andel	Share	Landsting	County council
Anställd	Employee	Lediga jobb	Vacancies
Antal	Number	Lågkostnadsland	Low cost country
Arbetad tid	Hours worked	Lön	Wage/salary or pay
Arbetare (arb)	Blue collar worker	Löneskillnad	Wage/salary difference
Arbete	Work	Lönespridning	Wage/salary distribution
Arbetskraft	Labour force	Lönesumma	Gross wages
Arbetskrafts-kostnad	Labour cost	Löneökningstakt	Rate of wage/salary increase
Arbetslös	Unemployed	Lönsamhet	Earning capacity
Arbetsmarknad	Labour market	Medellön	Average wage/salary
Arbetsställe	Workplace (local unit)	Metod	Method
Avlidna	Deceased	Minskande	Decreasing
Avsättnings-svårigheter	Poor sales	Minst	At least
Flyttare	Mover	Månadslön	Monthly wage/salary
Företag	Company, enterprise	Män	Men
Företagare	Employer	Nedlagda	Closed down
Förtidspensionerade	Retired with grant early pension	Nya	New
Förvärvsarbetande	Employed	Näringsgren	Branch, industry
Genomsnittlig	Average	Offentlig	Public
Helt	Totally	Oförändrade	Unchanged
Huvudsaklig	Main	Orginalserie	Original series
Högekostnadsland	High cost country	Pendlare	Commuter
Högskola	University education	Pensionerade	Retired
Inom	Within	Preliminära värden	Provisional figures
Jobb	Job	Privat	Private
Jobbyte	Change of jobs	Rationalisering	Efficiency improvement
Kommun	Municipality	Reallön	Real wage
Konkurs	Bankruptcy		
Kvinnor	Women		

Register Reguljär	Register Regular	Tjänsteman (tjm)	White collar worker
Sektor	Sector	Utlandsägd	Foreign ownership
Sjukskrivna SNI	Reported sick Swedish Stan- dard Indust- rial Classifi- cation	Utom Utomlands Utrikes född Utveckling	Outside Abroad Foreign-born Development
Standardvägning	Standard weighting	Vakanser Varsel	Vacancies Layoff
Staten	Governmental sector	Viktig Växande	Important Increasing
Studeraende	Students	Åldersgrupp	Age group
Summa	Total	År	Aged/Year
Svenskäg	Swedish ownership	Äldre	Older
Sysselsatt	Employed	Övriga	Other
Sysselsättnings- grad	Rate of employment		
Säsongrensat	Seasonal adjustment		

Utgivna publikationer fr.o.m 1998 i serien Information om utbildning och arbetsmarknad (IAM)

- 1998:1 Socioekonomiska konsekvenser av sjukdom och dödsfall inom hushåll
- 1998:2 Arbetsmarknadsutveckling och inkomströrlighet – en studie i det tidiga 1990-talets Sverige
- 1998:3 Arbetskraftsbarometern '98
- 1999:1 Funktionshindrades situation på arbetsmarknaden – 4:e kvartalet 1998
- 1999:2 Arbetskraftsprognos 1999 – Utvecklingen till år 2015 enligt två alternativa scenarier
- 1999:3 Utbildning och efterfrågan på arbetskraft. Utsikter till år 2005
- 2000:1 Arbetskraftsbarometern '99
- 2000:2 Utbytbart på arbetsmarknaden – Yrken och löner för olika utbildningsgrupper
- 2000:3 Arbetsförhållanden för kvinnor och män i arbetsledande ställning
- 2000:4 Arbetskraftsbarometern '00
- 2001:1 Utbildning och efterfrågan på arbetskraft. Utsikter till år 2008
- 2001:2 Negativ stress och ohälsa. Inverkan av höga krav, låg egenkontroll och bristande socialt stöd i arbetet
- 2001:3 Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning – 4:e kvartalet 2000
- 2001:4 Arbetskraftsbarometern '01
- 2002:1 Arbetskraftsprognos 2002. Utvecklingen till år 2020
- 2002:2 Arbetskraftsbarometern '02
- 2003:1 Arbetsmiljön i små företag
- 2003:2 Länens arbetskraft – utvecklingen de närmaste decennierna
- 2003:3 Funktionshindrades situation på arbetsmarknaden – 4:e kvartalet 2002
- 2003:4 Ensidigt, upprepat arbete
Arbetsmiljöförhållanden, besvär, sjukfrånvaro, sjuknärvaro
- 2003:5 Arbetskraftsbarometern '03
- 2004:1 Utbildning och arbete. Tillskott och rekryteringsbehov för olika utbildningsgrupper till 2010
- 2004:2 Löneskillnader mellan kvinnor och män i Sverige
- 2004:3 Fokus på arbetsmarknad och utbildning
- 2004:4 Arbetskraftsbarometern '04
- 2005:1 Tunga lyft och annat kroppsligt tungt arbete. Arbetsmiljöförhållanden, besvär, sjukfrånvaro och sjuknärvaro
- 2005:2 Fokus på arbetsmarknad och utbildning
- 2005:3 Funktionshindrades situation på arbetsmarknaden – 4:e kvartalet 2004
- 2005:4 Fokus på arbetsmarknad och utbildning
- 2006:1 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2005

Fokus på näringsliv och arbetsmarknad våren 2006

Fokus är en halvårsvis återkommande publikation i serien Information om utbildning och arbetsmarknad (IAM). Den första utgåvan utkom i november 2004.

Denna femte rapport innehåller inledningsvis en översiktlig beskrivning av utvecklingen på arbetsmarknadsområdet under det första halvåret 2006. Huvuddelen av publikationen upptas av fyra olika artiklar av kommenterande eller analyserande karaktär:

- En rörlig arbetsmarknad – dynamiken bland jobb, individer och företag
- Arbetad tid – en svårdefinierad variabel i produktivitetsmätning
- Utflyttning av produktion inom den svenska industrin
- Tjänsteproduktionsindex

ISSN 1400-3996
ISBN 91-618-1345-1
ISBN 978-91-618-1345-2

Publikationstjänsten:

E-post: publ@scb.se, tfn: 019-17 68 00, fax: 019-17 64 44. Postadress: 701 89 Örebro.

Information och bibliotek: E-post: information@scb.se, tfn: 08-506 948 01, fax: 08-506 948 99.
Försäljning över disk, besöksadress: Biblioteket, Karlavägen 100, Stockholm.

Publication services:

E-mail: publ@scb.se, phone: +46 19 17 68 00, fax: +46 19 17 64 44. Address: SE-701 89 Örebro.

Information and Library: E-mail: information@scb.se, phone: +46 8 506 948 01, fax: +46 8 506 948 99.
Over-the-counter sales: Statistics Sweden, Library, Karlavägen 100, Stockholm, Sweden.